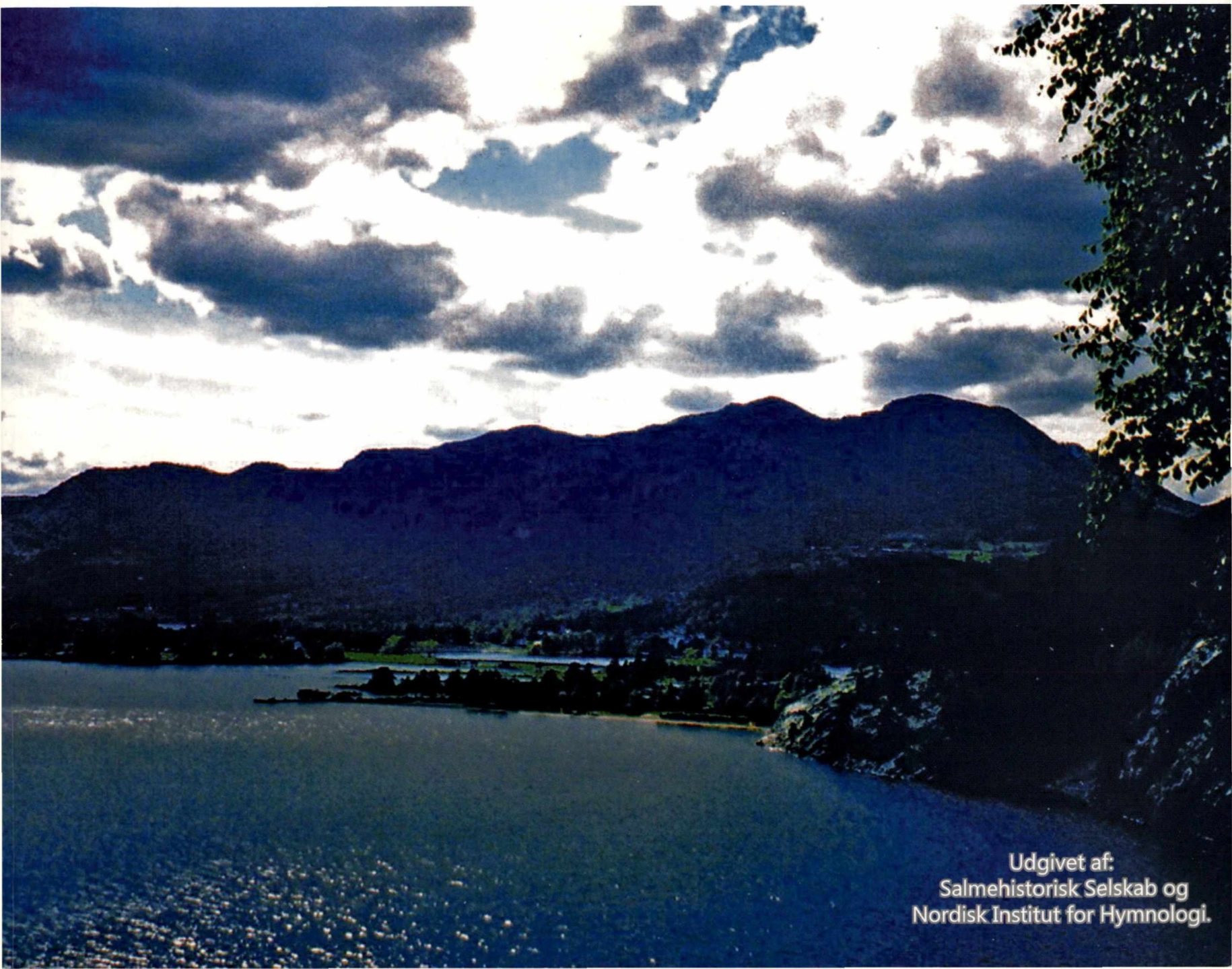




Hymnologi
Nordisk tidsskrift

Norske synspunkter

36. årgang, nr. 1, marts 2007



Udgivet af:
Salmehistorisk Selskab og
Nordisk Institut for Hymnologi.

Indholdsfortegnelse

Forord	5
Vigdis Berland Øystese: Norsk blikk på dansk salmebok	7
Stig Wernø Holter: "...at synge med Fortiden..." Noen meddelelser om norsk-amerikanske salmebøker	21
Utkast til en norsk hymnologisk bibliografi for perioden 1985-2006 Utarbeidet for NHF av Einar Bjorvand	
Salmehistorisk Selskabs bestyrelse	43
Nordhymns styringsgruppe	44
Redaktørens referencegruppe	45
Nordisk referencegruppe	46

Hymnologi

Nordisk tidsskrift

Tidsskriftet er en fortsættelse af "Hymnologiske Meddelelser"

Redaktør:

Ove Paulsen (ansvarshavende)

Redaktørens referencegruppe:

Steffen Arndal (litteratur), Peter Balslev-Clausen (Københavns Universitet), Ole Brinth (musik), Birgitte Ebert (musik), Eberhard Harbsmeier (sekretariat), Jørgen Kjærgaard (teologi), Jens Lyster (teologi), Kirsten Nielsen (Aarhus Universitet), Inger Selander (litteratur).

Nordisk referencegruppe:

Anna Maria Böckerman-Peitsalo (FI), Anna Jönsson Evertsson (SE), David Scott Hamnes (NO), Einar Sigurbjörnsson (IS), Erkki Tuppurainen (FI)

Grafisk tilrettelæggelse:

Helle Sangild Qvist

Layout:

Christian Hebell Paulsen

Tryk:

Prinfo Vejle/Jelling Bogtrykkeri – www.prinfovejle.dk

"Hymnologi - Nordisk tidsskrift" - er trykt på 115 g. coated papir. Omslaget er trykt på 240 g. coated papir. Bladet er sat med Adobe Garamond Pro(overskrift), Charparrel Pro(brødtekst) og Segoe UI(by-line).

Abonnement = medlemskab af Salmehistorisk Selskab:

275.- kr. pr. år (4 numre à ca. 50 sider), samt bestilling af gl.numre:

Henvendelse til

Teologisk Pædagogisk Center, Kirkeallé 2, DK-6240 Løgumkloster.

Tlf.: (+45) 74 74 32 13. Mail: tpc@km.dk

Henvendelse til redaktøren:

Toftvej 37, DK-9280 Storvorde, tlf.: (+45) 98 31 84 70 eller (+45) 26 21 19 43,

mail: opa@km.dk eller ovepaulsen@mobilixnet.dk

Krav til indsendte manuskripter via mail: Manus sendes som Word-fil - UDEN spalteopsætning, HTML-koder, margener, o.s.v. Billeder skal sendes som enten JPEG(.jpg), TIFF(.tif) eller PSD(.psd). Placering bedes angivet i manus. Bemærk: Disketter modtages ikke!

©Hymnologi 2007

ISSN 1901-5976

Forord

Hermed har jeg den glæde at præsentere Hymnologi nummer 1, 2007. Jeg skal beklage, at Ragnar Grøms artikel ikke kom med i dette nummer. Den blev revideret af forfatteren og kom derved op på for mange sider. Hans artikel vil blive bragt i næste nummer. Til gengæld fik vi et Utkast til en norsk hymnologisk bibliografi for perioden 1985-2006, som er udarbejdet af Einar Bjorvand.

Professor Kirsten Nielsen meddeler, at Det Teologiske Fakultet i Århus, fredag d. 9. november i år, afholder et heldagssymposium om poesiens potentialer. Symposiet arbejdstitel er: PoesiTEOri. Symposiet bygger på fokusområdet "Religion som normsætter", hvor ordet normsætter kan erstattes af ord som "inspirator", "stor forgænger", eller "intertekst".

En del af symposiet skal beskæftige sig med den form for poesi, der i særlig grad genbruger bibelsk materiale, nemlig salmerne. Symposiet vil dels beskæftige sig med poesi som genre – uanset om det er religiøs eller ikke-religiøs poesi – dels beskæftige sig mere specifikt med salmen som genre, både i jødisk og i kristen tradition.

Program kan fås ved henvendelse til mig, men det bliver i øvrigt offentliggjort her i tidsskriftet i nummer 3.

Desværre opgav jeg TPC's og ikke tidsskriftets eget kontonummer i sidste forord som det abonnementet på 275 DKK skal indbetales på. Der betales i stedet til

Tønder Bank

Storegade 13-15

DK-6240 Løgumkloster

Reg.nr. 7990

Kontonr. 1063697

Abonnenter, der bor uden for Danmark, skal i stedet for reg.nr. og kontonr. bruge:

SWIFT-/BIC-code: TONDDK21

IBAN-nr.: DK55 7990 0001063697

Samtlige illustrationer til dette nummer har jeg selv copyright til.

Storvorde, 4. marts 2007.

Ove Paulsen, redaktør.

Det sønderjyske Salmelegat

I maj måned 2007 uddeles tilskud fra Det sønderjyske Salmelegat, der har til formål at fremme kærligheden og kendskabet til den danske salmeskat først og fremmest ved at give tilskud til udgivelse af sognepræst Anders Mallings salmehistoriske værker, så disse kan blive billigere i handelen og derved komme flere til gode.

Herudover kan der ydes tilskud til andre værker om danske salmer også uden for det sønderjyske. Der kan eventuelt ydes bidrag til salmehistoriske studier alt efter bestyrelsens bedømmelse.

Ansøgningsfristen udløber 30. april 2007.

**Det sønderjyske Salmelegat, Sekretariatet, Ribe Stift, Korsbrødregade 7,
6760 Ribe.**

Norsk blikk på dansk salmebok

Af Vigdis Berland Øystese

Store delar av salmehistoria har danskar og nordmenn felles. Først i 1870 kom den første norske Kirkesalmebog (Landstads salmebok, autorisert 1869). Ein norsk salmeinteressert er derfor nysgjerrig når ho opnar den nye danske salmeboka som kom ut i 2003 (autorisert 2002). Det følgjande er ikkje ei grundig drøfting av salmeboka, men ein presentasjon av nokre inntrykk ein får ved første gongs møte med boka, samt eit par litt djupare spadetak¹.

Salmebok eller ikkje?

I januar 1993 vart det sett ned ein kommisjon som skulle arbeida fram eit forslag til ny dansk salmebok. Det var gått førti år sidan *Den danske Salmebog* vart godkjend. Mange meinte det var på høg tid med ei ny, andre meinte den gamle frå 1953 (2. utgåve 1988, 3. utgåve 1993) var god nok, somme hevda at ein kanskje kunne ha størst nytte av eit tillegg. Kommisjonen arbeidde på framlegget i sju år, og i mars 2000 vart utkastet til salmebok sendt ut på høyring. Det kom inn mange kommentarar til forslaget. Etter regjeringsskiftet i 2001 blussa også debatten om ein i det heile skulle ha ei ny salmebok, opp på nytt. Men i 2002 vart den nye salmeboka autorisert og gitt namnet *Den danske Salmebog* (DdS), det same som boka frå 1953.

Diskusjonane omkring salmeboka har vist ei stor indre-kyrkjeleg interesse for salmebokpørsmålet, men engasjementet utanfor det aktive kyrkjemiljøet, er lunkent.

Dette har bl.a. samband med at Folkeskolen ikkje lenger er forplikta på den autoriserte salmeboka i undervisninga si. I dag kviler elevane sin kjennskap til den danske salmeskatten i røynda på skuldrane av ein einaste salme: "I østen stiger solen op", vert det hevda. Det er berre denne salmen ein kan vera nokonlunde sikker på at borna frå tredje klasse og oppover kjenner. Salmar er

ikkje lenger med mellom besteforeldre-minna til folk; mange har uklære førestillingar om kva som er ein salme eller ikkje. Det er ei utfordring å arbeida for ei revitalisering av salmesongen både i den danske skulen og i folket ellers. Ei ny salmebok kan bidra til eit oppsving for salmesongen; cd-ane med innspelt salmemateriale frå boka vil nok også letta tilgangen til salmeskatten for mange. Men mange av debattantane etterlyser både nytenking og ekstrasatsing for å gjera salmeskatten tilgjengeleg og kjær for folket.

Ikkje berre salmebok

Etter ein del famlande salmesong ved danske gudstenester, må eg vedgå at det første eg såg etter i den nye salmeboka, var notar til salmane slik vi finn det både i den norske og den svenske salmeboka. Men eg vart skuffa. Heller ikkje i denne salmeboka får ein hjelp med melodien. No har dei rett nok profesjonelle kyrkjesongarar som leier songen ved danske gudstenester. Men salmen er jo først og fremst for kyrkjelyden (menigheten). Og litt støtte til å finna tonen kan ein trenga anten ein er utlending eller mellom dei mindre trufaste kyrkjegjengarane. Ein kyrkjesalme er ein kombinasjon av tekst og tone, og når salmeboka ikkje har melodien med, er eit viktig sjangertrekk kamuflert. Det er derfor gledeleg at det i 2005 kom ei utgåve av DdS med notar.

Boka er på 1436 sider, (i alle fall mi utgåve), men berre 790 av sidene utgjer salmeboka som inneheld 791 nummer (mot 754 i den gamle). Resten av boka er ei samling ulike "bøger" og tillegg. Ei "Ritualbog" inneheld ordning for høgmesse og barne-gudsteneste, dåp, nattverd i heimen, skriftemål, konfirmasjon, vigsle, kyrkjeleg velsigning av borgarleg inngått ekteskap, gravferd, jordpåkasting og urnenedsetjing. Vidare finn vi ei bønebok,

bibelord til oppmuntring og trøyst, og utdrag “Af Luthers lille Katekismus”. Somme av desse utdraga vart omsette på nytt til salmeboka.

Deretter følgjer ei “Alterbog” med bibeltekstane for kyrkjeåret; den gamle tradisjonen med “Vor Herre Jesu Kristi lidelseshistorie” i salmeboka vert tatt vare på, og dessutan er der ei samling med “Særlige kollekter”. Til sist følgjer historiske opplysningar om forfattarar og danske salmebøker og bønnebøker, og ulike register. Også DdS 1953 hadde eit fyldig tillegg: “Salmebogens tekst- og bønnebog”; dette ruvar likevel langt mindre enn tillegget i den nye salmeboka.

Ordning av salmeboka

Salmane i *Den danske salmebog* er ordna under seks hovudkapittel: “Lovsange”, “Troen på Gud Fader”, “Troen på Guds Søn”, “Troen på Gud Helligånd”, “Kristenlivet” og “Menneskelivet”. Blar ein i salmeboka, vil ein sjå at der også er ei underinndeling, men denne underinndelinga kjem ikkje fram i innholdslista, heller ikkje som nye overskrifter framfor salmane, men berre som “stikkord” i kursiv nederst på sida i salmeboka. Det er såleis ikkje tydeleg kvar dei ulike under-avdelingane sluttar og tar til. For å finna ei nærare tematisk inndeling, må ein bruka dei ulike registra bak. Dette gjer boka noko tungvint å finna fram i. Salmane er sette opp i kolonnar utan mellomrom mellom strofene. Skriftbiletet er relativt tett. Stundom er teksten forsynt med ei stjerne som viser til ein kommentar i margen, gjerne ei skrifttilvising eller ordforklaring.

Dei seks hovudoverskriftene er av ulike slag. Den første, “Lovsange”, er namnet på ein salme- og songsjanger, velkjend både frå bibelsk tid og moderne forsamlingsliv. Også eldre salmebøker har vore innleia med lovsongar. Kingos salmebok opna med *Te Deum laudamus*, “O store Gud, vil love dig”. Dette var ikkje berre opninga av salmeboka, men også byrjinga på gudstenesta. Kyrkjelyden skulle venda seg til Gud i lovsong framfor hans ansikt. Denne salmen er også opningssalmen i *Den svenska psalmboken* (Dsp, 1986). I *Norsk Salmebok* (1985, NoS) står han under overskrifta “Guds stordom og herlegdom”. Den nye

danske salmeboka har *Te Deum* med mellom lovsongane, som nr. 9, men lar Grundtvig stå fremst (som i 1953-boka).

Medan *Te Deum* vender seg til Gud, er den første salmen i DdS meir ei oppfordring til kyrkjelyden: “Guds menighed, syng for vor skaber i løn!”. (Grundtvigs salme kan lesast som ein metakommentar til salmesjangeren, og som eit forord til heile salmeboka.) Salmen har ei strofe for Faderen, ei for Sonen og ei for Anden. Grundtvig kalla sjølv denne salmen ein pinse-salme, inspirert av, og med tonen (ført opp i salmeboka som ein svensk folkemelodi) til folkevisa om Villemann som med harpa spela brura si fri frå trollet i fossen. Her er harpa lagt i hendene på den kristne songaren:

*Slå harpen, du fromme salmist på jord,
- strengen er af guld -
for Jesus, vor konge, Guds levende Ord!
Så liflig lege vi for vor Herrel!*

Dei tre neste hovudavsnitta i salmeboka er vigde trua på Faderen, Sonen og Anden; her har ein altså brukt truvedkjenninga å dela opp etter. Ved å bruka registret bak i boka, ser ein at det første av desse har underinndelinga “Skabelsen og forsynet” og “Guds omsorg”. “Troen på Guds Søn” har fleire underinndelingar. Her finn ein m.a. eit avsnitt kalla “Tidens fylde” der “Bebudelsen af Guds Søns fødsel” og “Advent” inngår. Vidare finn ein salmar for jula (under overskrifta “Jesu fødsel”), påska, himmelfarten, “Kristi herredømme” og “Kristi komme”. Kapitlet “Troen på Gud Helligånd” har flest underinndelingar, og etter avsnitta “Helligåndens komme”, “Helligåndens gerning” og “Bøn til Helligånden”, følgjer dei stort sett ledda i truvedkjenninga: “Den hellige, almindelige kirke”, “De helliges samfund”, “Syndernes forladelse” og “Kødets opstandelse og det evige liv”, alle med underinndelingar. Kyrkjeårsterminologien er lite brukt i inndelinga.

Dei to siste hovudkapitla har overskriftene “Kristenlivet” og “Menneskelivet”. Det kan verka som kristenlivet og menneskelivet er motsetnader, men snarare skal dei to avsnit-

ta utrylla kvarandre. Under den første overskrifta finn vi slikt som “Bøn”, “Omvendelse”, “Modgang og håb” og “Kærlighed til Gud og næsten”. Med til “Menneskelivet” høyrer bryllaup og vigsle, fedrelandet, årstidene, morgon og kveld.

Det er ulike prinsipp for å ordna salmane i ei salmebok. Kingos salmebok frå 1699 plasserte ikkje berre salmane på sine faste plassar i kyrkjeåret. Salmeboka ordinerte også salmar til dei ulike gudstenestene, “Morgensang”, “Høymesse” eller “Aftensang”, og avgjorde plasseringa deira i gudstenesta f.eks. “Naar Præsten gaaer paa Prædikestolen”, “Efter Prædiken”, “Til Beslutning” osv. Eineveldet hadde sterke kontroll- og reguleringsbehov, også i kyrkja. Salmeboka ber preg av dette. Yngre salmebøker har vore mindre ‘pedantiske’.

I Danmark har seinare berre Pontoppidan (1740, som byggjer på Kingo) og Guldbergs salmebok (1778) ordna salmane etter kyrkjeåret, ellers har det mest vanlege der vore ei tematisk inndeling. Landstad (1870) tok opp tradisjonen frå Kingo; han la vekt på at salmeboka var ei gudstenestebok. Både Landstads reviderte og *Nynorsk salmebok* ordna salmane etter sundagane i kyrkjeåret, med eit lite tillegg av andre salmar. *Norsk Salmebok* har også ei kyrkjeårsinndeling fremst i boka, men der større bolkar av kyrkjeåret er samla utan at kvar sundag er spesifisert. Ein har f.eks. salmar for pasjonstida og openberringstida. Frå nr. 261 er NoS tematisk ordna. Den svenske salmeboka har også ei tematisk ordning, men her inngår “kyrkoåret” som eit kapittel inne i boka.

Ordninga av salmeboka seier noko om korleis boka er tenkt brukt. Salmeboka er ei bok for gudstenesta, men gudstenestesalmane kan i prinsippet veljast frå kva kapittel som helst. Ein vel gjerne ulikt frå år til år og frå kyrkje til kyrkje. Ei organisering etter sundagane i kyrkjeåret kan føra til at gode salmar gøymer seg bort på ein liten ‘treeiningssundag’ til dømes, og dermed blir langt mindre brukte enn dei fortener. Salmeboka er også tenkt som ei handbok for den enkelte i hennar eller hans andaktsliv, eller som songbok i ulike samanhengar der det kan høva å syngja ein salme, og her kan ei tematisk inndeling vera til hjelp. DdS har likevel eit register bak i boka som detal-

jert foreslår fem-seks salmar (med alternativ) til kvar einaste sundag i kyrkjeåret, eit forslag til kvar av dei to teksttrekkjene, og til dei kyrkjelege handlingane.

Slik imøtekjem salmeboka behovet for ei kyrkjeårsoversikt. Salmeboka har også eit register over “Gendigtede stykker af Bibelen”.

“Selvforsynede danskere”

Den danske Salmebog ber namnet sitt med rette, for dette er i utprega grad ei dansk salmebok der det meste av stoffet anten er gammal arv og tradisjon i den danske kyrkja, eller er tekstar av danske forfattarar. Likevel er tilfanget av nytt stoff og “lånt” stoff langt større enn for 1953-bokas vedkomande.

Rolf Tofte fortel i ein artikkel² om sitt møte med *Den danske Salmebog* 2002. Han tel opp og gjer om i prosentar både det eine og det andre. Eg får ikkje tala mine til å stemma heilt med Toftes³, men hovudtrekka er vi likevel samde om: I denne danske salmeboka, som i den frå 1953, er det nokre store namn som dominerer:

*Thomas Kingo (1634-1703): 72 salmar (1953: 92),

*Hans Adolph Brorson (1694-1764): 56 originale salmar og 60 omarbeidingar (1953: 60 og 70),

*Nikolaj Frederik Severin Grundtvig (1783-1872): 163 originale salmar og 90 omarbeidingar (1953: 170 og 101) og

*Bernhard Severin Ingemann (1789-1862): 31 og 10 (1953: 29 og 1).

Alle dei store danske salmediktarane har fått med færre salmar enn i 1953-boka med unntak av Ingemann som har auka sin del, særleg når det gjeld omarbeidingar. Til saman har desse diktarane hand om godt over halvdelen av nummera i salmeboka. Den som ruvar aller mest, er sjølvstog Grundtvig som har ein heilt avgjerande plass i dansk salmesong og salmehistorie. På mange vis utgjør Grundtvig skilnaden mellom norsk og dansk salmetekst-tradisjon i meste delen av dei to føregåande hundreåra. Det var sterke røyster som hevda at talet på Grundtvig-salmar burde ned, men det grundtvigske miljøet hadde stor påverknad på arbeidet med salmeboka og fekk stort

sett ønska sine innfridde.

Den danske Salmebog 2002 er blitt skulda for å vera konserverande. Dette har samanheng med at salmeboka framleis er heilt dominert av arven frå gammal tid, medan det er liten plass for nyare salmesong. Det er få tekstar av yngre danske salmediktarar. Eg vil likevel peika på at mellom dei nye danske salmane som er komne med i DdS 2002, er det spennande og gode tekstar som freistar gi nye ord til dei gamle sanningane. Toftes tal hevdar at perioden 1900-1950 berre er representert med 37 tekstar, og at det finst 94 tekstar frå tida etter 1950. Tala for Noreg, slik Åge Haavik presenterer dei⁴, viser at NoS har 119 norske salmar frå første halvdel av hundreåret og 170 frå siste (her er *Salmer 1997* med i talet). I tillegg kjem salmar som er omsette frå andre språk.

No er det ikkje alderen på ein tekst åleine som avgjer om han kjennest aktuell i kyrkjesongen. Men tala seier likevel noko om dansk salmetradisjon. Arven frå dei store har vore ein rikdom; samtidig har han kanskje stilt nyare salmediktarar i skuggen og gjort at deira bidrag har hatt vanskeleg for å få gjennomslag. I Noreg har situasjonen vore noko annleis. Der er ei rekkje yngre salmediktarar representerte; det å skriva salmar har ikkje berre vore for dei som særleg reknar seg som salmediktarar, som Svein Ellingsen, men også andre forfattarar har funne denne sjangeren interessant å arbeida med. Vidare har vi i Noreg ei rekkje tonekunstnarar som skaper salmemelodiar som både får gamle og nye tekstar til å leva på folketunga.

I Noreg har vi i stor grad vore vande med å henta tekstar frå utlandet og omsetja dei. Gjennom hundreåra har ein straum av salmar og andre religiøse tekstar kome til oss frå Tyskland og Danmark. Vekkingsrørslene omkring første hundreårsskiftet opna også for song både frå aust og vest. Svensk åndeleg song har lenge stått sterkt i mange lekmannsmiljø, likeins mykje song frå engelske og amerikanske kyrkjer. Noko av dette har funne vegen til salmeboka i lag med nyomsett stoff ikkje minst frå grannane våre i vest, men også ein og annan salme frå søsterkyrkjer i Afrika og Asia.

Danmark har også henta tekstar i dei nordiske granne-

landa sine. 22 tekstar er lånte frå Sverige, men ingen er på originalspråket i den danske salmeboka. DdS har med ni tekstar som er omarbeidde av svenske forfattarar. Men Anders Frosenson, ein av dei store svenske salmediktarane i første hundreåret, er berre representert med to salmetekstar i DdS. I NoS har han 18 tekstar. Danskane har tatt med éin av Britt G. Halqvists salmar; ho har ti eigne tekstar og ei omarbeiding i NoS.

Frå Noreg er det om lag 40 originale salmar og bortimot 30 omarbeidingar; her er det nok den nære språklege slektskapen mellom dansk og bokmål som gjer utslaget. I tillegg til sentrale namn som Landstad og Wexels, har fleire nolevande norske salmediktarar også fått rom i DdS, først og fremst Svein Ellingsen med elleve salmar; ingen nolevande dansk forfattar har fleire nummer enn det i Den danske Salmebog. Men ikkje noko frå den nynorske salmetradisjonen har funne vegen til Danmark.

Den danske salmeboka har få lån frå engelskspråklege land. Og søsterkyrkjene i den tredje verda, eller misjonskyrkjene, er så godt som fråverande. Dei fleste salmelåna er gamle tyske.

Ut frå det eg har sett, vil eg gi dei rett som hevdar at DdS er ei konservativ salmebok. No er jo ei salmebok konservativ per definisjon, både fordi ho inneheld historiske tekstar, men også fordi salmesjangeren i seg sjølv er konservativ. F.eks. er det eit sjangerkrav at teksten skal kunna tonesetjast og syngjast av ei forsamling. Ulike salmebokredaksjonar har også alltid tatt omsyn til at somt er godt innsunge og kjent og kjær, og derfor ikkje skal tuklast for mykje med. Men skal ei ny salmebok ha sin rett, må ho tilføra noko nytt og svara på eit reelt behov i kyrkja. Eg skal ikkje seia noko om behova i den danske kyrkja. Men eg kan vanskeleg sjå at denne salmeboka tilfører sær s mykje nytt, endå der er somme nye tekstar som så avgjort fortener sin plass i kyrkjerommet. Dansk salmesong tar i liten grad opp i seg materiale utanfrå, her er Svein Ellingsen eit godt unntak, og talet på nyare danske salmar er lite. Mykje kan tyda på at dansk salmetradisjon er både "selvtilfreds" og "selvforsynet" i stor grad.

Gammalt nytt

Det verkar oppsiktsvekkjande at talet på Ingemann-salmar aukar . No er det rett nok to av Ingemann-tekstane frå 1953-boka som går ut (“O Herre, kommer sorgens stund hernede” og “Til nådens store åndefest”), men det kjem fire nye inn, ein morgonsong og tre kveldssongar. Ingemann blir også kreditert for fleire omarbeidingar av salmar enn i den føregåande salmeboka⁵. Ingemann har slik fått styrkt posisjonen sin i dansk salmesong kraftig gjennom den nye salmeboka.

Det er vanskeleg å forstå kvifor dei fire nye tekstane er med. Rett nok er Ingemanns morgon- og kveldssongar særst vakkre. Men Ingemann er alt inne i salmeboka med fire morgonsalmar og seks kveldssongar. Innhaldet i somme av desse Ingemann-tekstane er snarare naturlyrisk og allmenreligiøst meir enn spesifikt kristent. Dei høyrer utan tvil med til Danmarks rike songskatt, og er mellom dei nummera som folk held mest av, men det gjer dei ikkje dermed utan vidare til salmar.

Ei vidare gjennomblading av morgonsalmane fyller meg med meir undring. Sjølv sagt gler ein salmeforskar seg over at Kingo med sin morgonfryd og sine morgonsukk er så rikeleg til stades. Det er salmar med tyngde og prakt, og med stor andakt. Mange av dei eldre salmane som f.eks. vektarversa og Sthens og Grundtvigs morgonsalmar, kan heller ikkje unnverast. Men den som leitar etter klangbotn for ein moderne, supertravel morgon, må leita lenge og godt. Morgonsongane i DdS er fulle av “favre blomster små” som “titte til hinanden”, av fuglar som kvitrar mot morgongryet, av havsens friske fisk og hanen som gjel, og sola naturlegvis, som går opp og går opp, i aust og over ”mark og enge”. Når *Den danske Salmebog* som eit punktum for morgonsalmane, og dei yngste i rekkja, tar med to tekstar av K. L. Aastrup som er nye i forhold til 1953-boka, endå dei var skrivne i 1936 og 1940, er også desse av meir tradisjonell karakter, endå det er gode tekstar begge to. Kvifor lar ikkje DdS heller sola for ein gongs skuld gå opp over byen i ein annan av Aastrups salmar som vi har fått med i NoS:

*1 Nå siver dagningsens første strime
om denne by.
Og larmen øker mens dagens vinge
slår ned fra sky.*

*2 En dag som andre mens uret tikker
til plikt og flid.
En livets gave, en dag fra Herren,
en nådens tid!*

*3 Vi sliter fortau med travle såler
og vil oss selv.
Men solen går over mur og gavler
fra gry mot kveld.*

*4 Og mens vi haster til dagens gjerning,
vi får dens bud:
at denne dag skal vi sammen tjene
vårt brød hos Gud.*

*5 Det er Guds godhet mot små og store
i denne by.
Den er så sikker som solens komme
hver morgen ny.*

*6 Men sten og asfalt er òg en teig av
Guds akerland.
Og som han sår, er hans mål at engang
der høstes kan.*

*7 Se, dagens vinge sin lyse bølge
om byen slår!
Ta mot vår takk, du all godhets opphav,
du Fader vår! (1962; NoS 785.)*

Det ser ut som den danske morgonsalmen framleis sit fast i eit agrarisk eller naturromantisk røyndomsbilete. Men i Hol-

ger Lissners kveldssalme frå 1980 møter vi eit menneske som arbeider kveldsskift og “slider sig træt på fabrik” medan landet går til kvile “og travlheden dæmpes, og hjemmene fyldes af aftenens musik” (DdS 786).

To “jubilantar” og ein “nykomling”

Eg har henta fram tre av forfattarane i Den danske Salmebog. Desse tre kastar på kvar sin måte lys over sider ved salmeboka. Når “jubilantar” står i hermeteikn, er det fordi det er tale om å markera dødsåret for desse diktarane, og det er vel ikkje alle som vil kalla det jubileum. I 2003, *Den danske Salmebogs* første år, var det tre hundre år sidan salmebispens Thomas Kingo døydde, og hundre år sidan den svenske dikteren Lina Sandell-Berg gjekk bort. “Nykomlingen” er også sett i hermeteikn både fordi det er tale om ein godt vaksen mann, og fordi han har markert seg som salmediktar gjennom ei årrekke.

Thomas Kingo

Kingo var den store fornyaren av dansk-norsk salmesong på 1600-talet. Han skreiv formfullenda salmar, ofte med eit sterkt trusinnhald, i ei tid då morsmålsdiktinga framleis var på utprøvingsstadiet. Men som salmebok-redaktør mislukkast han. På kongeleg oppdrag skulle han laga ei ny, felles salmebok som passa for den lutherske ortodokse kyrkja og det eineveldige styret i tvillingriket. Kingo rakk å laga ferdig eit utkast til eine halvdelen av kyrkjeåret, *Vinterparten*. Men seinare måtte han gi frå seg salmebokoppdraget til andre. *Dend Forordnede Ny Kirke-Psalme-Bog*, 1699, kom likevel på folkemunne til å heita Kingos salmebok, både i Danmark og Noreg. Mange av Kingos salmar kom med i denne boka, og somme av moderniseringane hans nådde fram, endå Kingos salmebok er langt meir konservativ enn *Vinterparten*. Kingo stilte seg også, audmjuka og audmjuk, til teneste for salmebokkommissjonen, og bidrog med salmar der det var manglar i salmetilfanget i kyrkjeåret.

Brevvekslinga mellom Kingo og salmeredaktørane i København viser at den gamle dikteren særleg hadde omtanke for pasjonssalmane sine og bad om at dei måtte få plass i kyrkje-

salmeboka. Dette møtte motstand av ymse grunnar, men det enda likevel med at dei vart tatt med lengst bak i salmeboka som eit tillegg.

Den eine av desse salmane, “Over Kedron Jesus træder” kan tena som eksempel på eitt av trekka ved DdS 2002: Eit ønske om å føra salmen tilbake til ei meir opprinneleg form der ein meiner at seinare redaksjonar har fare for hardt fram⁶. Dette er jo ein spennande tanke, men det er sjølv sagt også ei vanskeleg ferd å fara. For kor langt tilbake skal ein gå? Og kor mykje skal ein ta med? Dei fleste lange, eldre salmane er blitt korta ned gjennom revisjonane. Dette har sjølv sagt røva frå dei viktige kvalitetar og rikka ved sinnrik komposisjon og teologisk tankegang; ikkje minst er dette tilfelle med mange av Kingos salmar som er så gjennomkomponerte. Samtidig har denne redaksjonen også vore med på å sikra salmen eit liv i seinare salmebøker og berga han frå gløymse og tilstøving. Dette er eit dilemma for salmebokredaksjonane. Det som stundom kan vera eit tap for litterært granskingsarbeid og poetisk oppleving, kan vera nødvendig for kyrkjesongen.

Vi skal sjå på førstestrofa til den andre i rekkja av pasjonssalmane til Kingo. Her kan vi ikkje gå inn på heile revisjonshistoria, men tar berre med Kingos tekst i *Vinterparten*, dei to siste danske salmebøkene og *Norsk Salmebok*.

Vinterparten	DdS 1953, nr. 155	DdS 2002, nr. 181	NoS 1985, nr. 123
1 Over Kedron JEsus træder, Vader med sin bare Food, Græder, alle Øyne, Græder, Græder, om I kunde, Blood! See hvor Bladet er nu vendt, Alle Buer nu er spendt, Som paa JEsu ene sigter, Og til Døden ham forpligter.	1 Over Kedron Jesus træder med frivillig ånd og mod; græder, alle øjne, græder, græder, om I kunne, blod! Se, hvor bladet nu er vendt, alle buer er nu spændt og på Jesus ene sigter, mens ham hele verden svigter.	1 Over Kedron Jesus træder, vader med sin bare fod. Græder, alle øjne, græder, græder, om I kunne, blod! Se, hvor bladet er nu vendt, alle buer nu er spændt, som på Jesus ene sigter og til døden ham forpligter.	1 Over Kedron Jesus treder, treder på sin bare fot, mot den død man ham bere- der. Å, vi burde gråte blod! Se hvor bladet har seg vendt, nå er alle buer spent, se hvor de på Jesus sikter, mens ham hele verden svikter.

Det kan vera mykje å seia om denne staselege Kingo-salmen. Eg vil berre kort peika på nokre få skilnader mellom dei oppsette tekstversjonane. Den første finn vi i andre linja. Det var *Dend Forordnede*... som alt i 1699 endra denne linja til “med frivillig Aand og Mood”. Kingo brukar derimot eit sterkt bilete av Jesu fornærande vassing.⁷ Jesus og læresveinane har brote opp frå bordet der dei har ete påskemåltidet saman for siste gong. Det er natt, og det er fiendar i hælane på dei; dei går ut på austsida av byen og nedover mot Kedrondalen. Dei har tenkt seg til Getsemanehagen, ein freda plett der Jesus og læresveinane truleg har vore mange gonger før.

Men først skal dei altså over Kedronbekken, den svarte bekken. Biskop Johan Nordahl Brun seier i ei preike om denne bekken:

Hen i denne Bæk blev udkastet alle Stadens ureenligheder, hen til denne Bæk ledet man, ved Kanaler, fra Templet Of ferdyrenes Blod. Ned i denne Bæk havde Israels gudfrygtige Konger kastet Afgudsdyrkelsens sønderbrudte Redskab, og brændte Afgudsbilleders Aske. Ingen Bæk paa Jorden kunde være mere vanhellig, mere gruset, end denne; at toe sit Klædebon derudi, var at besmitte det, og en vandrende Israelit skulde før vansmægte af Tørst, end lædske sin Tunge ved Kedrons Vand.⁸

Her stig Jesus uti, han stig ikkje berre over, men han “vader med sin bare Food”. Det er eit bilete på at Jesus gjer seg urein, eit uttrykk for at han vart gjort til synd (2 Kor 5,21). Uli-

ke sansar bidrar til førestillinga av Jesus som vassar gjennom det ureine vatnet; vi både ser og høyrer og luktar bekken der dei heilage føtene ferdast. Her vel Den danske Salmebog 2002 å gå tilbake til Kingos eige uttrykk. NoS vel ei mellomøysing der foten rett nok er naken, men der verbet “treder” som vert tatt opp igjen, bidrar til å gjera denne overfarten til ei noka opphøgde handling. Her tykkjer eg danskane har vore heldigare med tilbakeføringa enn nordmennene. Det er ingen grunn til å stoppa på halvvegen, Kingo er god nok.

Eg tykkjer nok også NoS med sitt “å vi burde gråte blod!” og si omstokking av ordlyden i linja “nå er alle buer spent” er langt meir pedantisk enn poetisk. Også sistelinja i strofa er tilbakeført til Kingo i DdS 2002. Det er noko anna som ventar Jesus enn eit svik frå all verda; det er døden; den er viss. Her er Kingo sjølv og DdS 2002 meir “til saka” enn dei andre to tekstversjonane (NoS har “den død man ham bereder” i linje tre). Den opprinnelege Kingo-salmen hadde 14 strofer. I 1953 har dei med seks av dei; den nye salmeboka har åtte. NoS har fem strofer. Ingen av salmebøkene yter Kingo full rettferd; komposisjonen i denne salmen er gjennomarbeida og ‘sinnrik’, og ingen endringar lar salmen uskadd tilbake, verken som litteratur eller teologisk praktstykk. Det kan likevel vera nok att til at kyrkjelyden har ein god salme å syngja. DdS 2002 vel likevel å gå “motsett” veg av det som har vore vanleg, og tar med fleire strofer enn tidlegare.

Lina Sandell-Berg

Den svenske songforfatteren og redaktøren Lina Sandell-Berg (f. 1832) døde i 1903.

Tradisjonelt har vel tekstane til Lina Sandell høyrst med til den åndelege songen. Men dei siste åra har fleire og fleire av desse songane funne vegen inn i kyrkja, i alle fall i Noreg.

Berre ein av Lina Sandell-Bergs tekstar har fått innpass i dansk

salmesong. Det er "Ingen er så tryg i fare". Denne songen stod også i DdS 1953, den einaste Lina Sandell-teksten også der.

Den svenske salmeboka har 13 tekstar av Lina Sandell-Berg og ei av omsetjingane hennar. Dei fleste av desse er godt kjende i Noreg, men stundom har svenskane andre melodiar enn oss. I Noreg har vi sju Sandell-tekstar i salmeboka. Tre av dei står på svensk i vår salmebok; ein av tekstane hennar finn vi både på

<i>Den svenska psalmboken</i> , 1986, nr. 248	<i>Den danske Salmebog</i> , 2002, nr. 49.	<i>Norsk Salmebok</i> , 1985, bokmål, nr. 487	<i>Norsk Salmebok</i> , 1985, nynorsk, nr. 488
1 Tryggare kan ingen vara än Guds lilla barnaskara, stjärnan ej på himlafästet, fågeln ej i kända nästet. 2 Herren sina trogna vårdar uti Sions helga gårdar; över dem han sig förbarmar, bär dem upp på fadersarmar. 3 Ingen nød och ingen lycka skall utur hans hand dem rycka. Han, vår vän för andra vänner, sina barns bekymmer känner. 4 Gläd dig då, du lilla skara: Jakobs Gud skall dig bevara. För hans vilja måste alla fiender till jorden falla. 5 Vad han tar och vad han giver, samme Fader han dock bliver, och hans mål är blott det ena: barnets sanna väl allena.	1 Ingen er så tryg i fare som Guds lille børneskare, fuglen ej i skjul bag løvet, stjernen ej højt over støvet. 2 Herren selv på Zions bjerger for sit folk er skjold og væрге, vil sig over os forbarme, bære os på faderarmer. 3 Ingen nød og ingen lykke af hans favn os bort skal rykke; han, den bedste ven blandt venner, al vor trang og længsel kender. 4 Vore hovedhår han tæller, hver en tåre, som vi fælder; han os føder og os klæder, midt i sorgen han os glæder. 5 Om han tager, om han giver, samme Fader han dog bliver, og hans mål er kun det ene, barnets sande vel at tjene. 6 Fryd dig da, du lille skare! Jakobs Gud vil dig bevare; på hans mindste vink må alle fjenderne til jorden falle. 7 Og når endt er kampens dage, endt hver jordisk nød og klage, kalder os vor Faders stemme til en evig fryd derhjemme.	1 Ingen er så trygg i fare som Guds lille barneskare, fuglen ei i skjul bak løvet, stjernen ei høyt over støvet. 2 Herren selv vil sine berge. Han er deres skjold og verge. Over dem han seg forbarmer, bærer dem på faderarmer. 3 Ingen nød og ingen lykke skal av Herrens hånd dem rykke. Han, den beste venn blant venner, sine barns bekymring kjenner. 4 Gled deg da, du lille skare! Jakobs Gud skal deg bevare. For hans allmakts ord må alle fiender til jorden falle. 5 Hva han tar, og hva han giver, samme Fader han forbliver, og hans mål er dette ene: Barnets sanne vel alene.	1 Ingen er så trygg på ferda som Guds barneflokk i verda, ingen fugl så vel er verna, inga himmelsol og stjerna. 2 Herren sine trugne lagar kvilestad i Sions hagar. Over dei han seg forbarmar, ber dei stødt på faderarmar. 3 Naud og lukka til vil falla, Herrens hand skal fast oss halda. Som ein ven han sine aktar, han er deira skjold og vaktar. 4 Gled deg då, du vesle skare, Jakobs Gud skal vel deg vare! For hans vilje og hans velde dine fiendar vert felde. 5 Sjå, dei gode faderhender både med- og motgang sender! Men hans vise råd er milde: Bare vel han barnet ville.

bokmål og nynorsk i salmeboka. To av Sandell-salmane i Norsk Salmebok finn vi ikkje i den svenske. Men ein heil del av dei tekstane som står i *Den svenska psalmboken*, står også i Sangboken. *Syng for Herren* (1928; 1983) og i andre norske song- og salmesamlingar.

Mange har funne stor trøyst og glede i "Ingen er så tryg i fare". Andre peikar på at det i tunge periodar i livet kan vera vanskeleg å godta eit slikt bilete av det trygge livet hos Gud som salmen presenterer. Teologen Torleiv Austad peikar på at særleg strofa "Hva han tar, og hva han giver, / samme Fader han forbliver" er vanskeleg for enkelte som har opplevd sterk sorg. "Det blir for lettvint for dem. En glatter over en fortvilelse som kan slå ut i klagesang, for ikke å si i anklage rettet mot Gud", seier prof. Austad⁹. Likevel er det denne eine Sandell-songen som har slått rot i dansk kyrkjesong, og berre den.

Denne oppstillinga viser litt av kor like dei nordiske tekstversjonane trass alt er. Likevel festar ein seg vel helst ved forskjellane.

Det første ein legg merke til, er at den danske salmeboka har fleire strofer enn dei andre. Det verkar som det er ein tendens at den danske salmeboka er mindre redd for at salmane skal bli lange enn dei to nabobøkene. Rekkjefølgda av strofene er også ulik. Den danske salmeboka endar der så mange songar og salmar har sistestrofa si: I himmelen. Det er ikkje uvanleg at salmane framstiller jordelivet som kampfylt og fullt av prøvingar: "Og når endt er kampens dage, / endt hver jordisk nød og klage". Mot denne dystre bakgrunnen strålar det evige livet hjå Gud desto klårare fram, "en evig fryd derhjemme". Og det er far som repar barnet sitt heim.

Denne salmen kastar lys over noko av lagnaden til ein salme som vert dikta om og dikta til. Songen hadde opprinneleg berre fem strofer. Han stod først i eit lite, anonymt hefte, *Andeliga Dagddropper* (Stockholm, 1856). Songen "blev modtaget, som den blev givet. Forfatterinden nævnte ikke sig selv, og andre lagde heller ikke vægt paa forfatterretten, men lavede om og digtede til efter behag".¹⁰ Fredrik Engelke (Lofsanger

och andeliga Wisor, fjerde hefte, 1873) la til fem nye strofer og dikta om på dei opprinnelege. Også andre har omarbeidd salmen.

Lina Sandell skreiv i sin tekst: "Tryggare kan ingen wara / Än de Christnas lilla skara". Her er det Engelkes tekst som har gått vidare i salmebøkene. Likeins i str. 3 der Sandell skreiv: "Ty Han älskar sina wänner, / Och de sinas nöd Han känner", medan Engelke har "Han, vår Wän för andra wänner, / Sina barns bekymmer känner". Strofa om Gud som tel hovudhåra og reknar tårene våre, er også av Engelke; ei strofe som er godt innsungen både i Noreg, Sverige og Danmark. Vi finn ikkje Sandells song i tidlegare norske salmebøker, men *Sangboken*, både den gamle og den nye utgåva, tar med strofa om hovudhåra og opplyser at denne er skriven av Engelke.

Sluttstrofa i den danske salmeboka "Og når endt er kampens dage", ei nokså framand strofe i denne salmen. Ho er truleg ei dansk tildikting med delvis utgangspunkt i Engelkes sistestrofe. Slik vart salmen kjend i Danmark, og slik har han fått stå i salmeboka seinare. Men den opprinnelege opningslinja i den første danske omsetjinga: "Ingen er saa tryg for Fare" er blitt endra."Originalen taler slet ikke om fare, og skal man bevare dette ord på dansk for rimets skyld, maa man ikke indføje den tanke, at Guds børn er forsikrede imod fare. [...] Men under hevisning til Math. 10,29-31 kan det forsvares at skrive 'tryg i fare'"¹¹.

Det er fleire skilnader mellom dei ulike tekstversjonane. I strofe to er grunnbiletet hjå Sandell hagen der Herren skjøttar "sina trogna". Ein ser nærast for seg ein flokk born som leikar rundt ein stor, sterk far som tidvis lyfter dei på armen og ber dei. I den danske teksten er barneflokken flytta opp på "Zions bjerger" der dei treng vern av ein heilt annan karakter. Herren er deira skjold og verge, bibelske bilete det også, men skjoldet høyrer militærlivet, kampen og striden til. I den norske bokmålsteksten er "bjerger" blitt berging, medan nynorskteksten har hagen, her som kvilestad.

I den svenske og norske salmeboka har ein altså gått tilbake til Sandells opprinnelege fem strofer, men ein har halde

på nokre av Engelkes endringar. Den danske salmeboka vel å ta meir omsyn til den danske resepsjonshistoria enn til Sandells opprinnelege tekst.

Hans Anker Jørgensen

Hans Anker Jørgensen er fødd i 1945, og er dermed ein av dei yngste med eigne tekstar i salmeboka; det er berre ein som er yngre, Eyvind Skeie (f. 1947), dessutan har Jørgensen ein dansk jamaldring, Sten Kaalø, mellom forfattarane. Forfattarregistret i salmeboka presenterer Jørgensen som “studenter- og sognepræst i København”. Jørgensen har skrive ei rekkje salmetekstar som freistar å møta dei moderne behova han ser som storbyprest. Han har også gjort som så mange salmediktarrar frå Luther og framover har gjort før han: Skrive kyrkjelege tekstar til melodiar som er populære i tida. Seks av tekstane hans har funne vegen til salmeboka. I fleire av dei finn vi meir moderne språkbruk og uttrykksformer enn vi gjerne er vande til i salmebøkene. I tekstane sine formidlar Jørgensen Guds nærvere og solidaritet med dei små og veike på jorda.

Ecce homo-motivet, ‘sjå dette mennesket’, utviklar Jørgensen slik i ein Kristus-salme:

*1 Se, hvilket menneske,
se, hvilket sind.
Se, hvor han glad lukker
udskuddet ind.
Brød til de sultende
deler han ud.
Sådan er Skaberen.
Sådan er Gud*

*2 Se, hvilken kreativ kærlighedsmagt.
Hør de fantanstiske ting, han har sagt.
Fest for de fattige!
lyder hans bud.
Sådan er Skaberen.
Sådan er Gud
[...] (DdS 2002, nr. 68).*

Under kapitlet “Jesu lidelse og død” har Jørgensen ein salme som tar utgangspunkt i kross-ordet: “Min Gud, min Gud, hvorfor har du forladt mig!” Kristi liding er Guds djupaste kjærleiks-erklæring til dei undertrykte og forfølgde. Kristi rop på krossen finn eit ekko hjå den som kjenner seg forlatt og ulukkeleg. Men Jesu liding har også forvandlingskrefter i seg, så salmen som byrjar med den gudsforlatte krossfeste, kan enda hjå den Gud som blir. Det ropet som byrjar og endar kvar strofe, endrar seg mot slutten av salmen, før det til slutt tagnar heilt:

*3 “Min Gud, min Gud,
hvorfor har du forladt mig!”
Det råber jeg, når alt blir sort,
når én, jeg elsker, rives bort,
når ensomhed og angst og vold
gør verden her langfredagskold:
“Min Gud, min Gud, hvorfor har du
forladt mig!”*

[...]

*5 “Min Gud, min Gud,
hvorfor har du forladt mig!”
Det er dit råb fra jordens små,
fra dem, som magten tramper på,
fra dem, der kender korsets gru,
fra alle dem, der råber nu:
“Min Gud, min Gud hvorfor har du
forladt mig!”*

*6 “Min Gud, min Gud,
hvorfor har du forladt mig!”
Det råb er Himlens ramaskrig
mod fjendemagt og venneskvig.
Det tvinger alle os i knæ
for dig, som er nu livets træ:*

“Min skyld, min Gud, min skyld, min Gud,
forlad mig!”

7 “Min Gud, min Gud,
hvorfor har du forladt mig!”
Det skrig, det siger mig, min bror,
når smertens byrde blir for stor,
når jeg er allermest forladt,
ja, selv i dødens sorte nat,
selv da har ikke du, min Gud,
forladt mig

(DdS 2002, nr.197).

I Jørgensens salmar finn ein omgrep og eit persongalleri som ein ellers sjeldan møter i kyrkjeleg salme-retorikk. Som f.eks. i denne under kapitlet “Kirkens diakoni”:

2 Uden dig har kolde spekulanter
skabt en hverdag uden lys og luft,
uden tid til børn og gamle tanter,
uden fuglesang og blomsterduft.
Uden dig må glæden gå på krykker,
uden dig må livet gå i stykker.

3 Uden dig forråder vi hinanden,
uden dig går vore sind i chok.
Uden dig går folket fra forstanden,
hele verden går mod ragnarok.
Derfor råber vi i angst og smerte:
Lær os én gang til, hvad Jesus lærte:

4 ‘I kan ikke tjene Gud og Fanden,
I må vælge mellem liv og død.
I skal ikke tjene på hinanden,
I skal dele glæde, sorg og brød.
Tjen hindanden, I er alle lige,
der er ingen rige i mit rige!’

[....](DdS 2002, nr.369).

Nok nytt? Nytt nok?

Eg har freista peika på somme trekk ved Danmarks nye salmebok: Tilbakeføring til eldre og meir opphavlege tekst-versjonar; ei sterk understreking av den danske salmetradisjonen med særleg fire sentrale namn; få nye lån frå andre land og kyrkjer, men med eit unntak for den norske salmediktaren Svein Ellingsen; berre sparsamt med nye danske salmar. *Den danske Salmebog* er ei liturgisk handbok med mange sider og langt meir enn salmar.

Berre tid og bruk kan visa kva av det nye som held seg gjennom åra. *Den danske Salmebog 2002* har tatt vare på mangt av det gode og verdifulle stoffet som dansk salmetradisjon er så rik på. Mykje av dette vil nok bli med også i framtidige salmebøker. Noko av det nye danske har nok også verdi ut over den aktuelle. Kanskje kunne eit større tilfang av nyare tekstar og melodiar appellert til salmeinteressa hos fleire? Og kanskje hadde eit salmeboktillegg, slik somme argumenterte for, gitt rom for meir nytt salmetilfang enn den reviderte danske salmeboka har gjort. I alle fall har dansk salmesong rike kjelder til fornying i tekst og tonar frå søsterkyrkjer, nære og fjerne, med andre tradisjonar og klanger, men med felles trusgrunnlag og truserfaringar.

VIGDIS BERLAND ØYSTESE

Førstelektor i norsk ved NLA seminariet i Bergen. Hun skriver på doktordisputats om brugen af billeder i den norske kirkesalmetradition.

Adresse: Norsk Lærerakademi, Olav Bjordalsvei 41, NO-5111 Breistein.

vigdis.berland.oystese@lh.nla.no

¹ Ein versjon av denne artikkelen stod først i årsskriftet for Norsk Lærerakademi 2003. I årsskriftartikkelen går eg noko nærare inn på bakgrunnen for og diskusjonen omkring salmeboka i Danmark, noko m.a. Peter Balslev-Clausen har gjort grundig greie for i Hymnologiske Meddelelser (nr. 2, 2003). Eg ber evtnt. danske lesarar om unnskyldning for at ein del av saksopplysingane i artikkelen er alt for elementære for dei, men vonar lesarar utanfor Danmark kan finna nytte i somme av dei.

² Rolf Tofte: "Den danske Salmebog sett med norske øyne", Vårt Land, 7. aug. 2003.

³ Tofte nemner m.a. at salmeboka har 82 bearbeidingar signerte Kingo. I registret i mi salmebok er ikkje Kingo oppført med ei einaste bearbeiding. Det inneber ikkje at Kingo ikkje prøvde seg som salmeomsetjar og salme-restauratør. Faktisk gjorde han det så grundig då han arbeidde med sitt salmebokutkast, at somme meiner det var ein av grunnane til at dette utkastet (Vinterparten, 1689) vart avvist. Det var for moderne og sjølvstendig til at den jamne mann kunne kjenna seg heime i det, og kanskje også til at dei mektige menn heilt kunne svelgja det. Kingos bearbeidingar har ikkje gått vidare i seinare salmebøker, i alle fall ikkje med hans namn. Heller ikkje Norsk Salmebok fører opp omsetjingar av Kingo, medan Brorson der har 22. Særleg gjorde Brorson ein stor innsats for å setja den tyske pietistiske songen om til dansk.

⁴ Haavik, Åge: "Norsk salme i det 20. århundre" i Halvårsskrift for praktisk teologi, hft. 2, 1999.

⁵ Han er no knytta til ei rekkje salmar som også tidlegare har vore med i danske salmebøker, men utan at namnet hans har vore nemnt i samband med dei, f.eks. "Julen har englelyd", og fleire Kingo-salmar.

⁶ Jens Lyster kritiserer salmebokkommissjonen og "dens arbejde med at udmønte et umuligt kommissorium, der ville bringe salmerne tilbage til deres oprindelige, uforfalskede og ufordærvede skikkelse. Det lyder så godt og så smukt, og for et historisk interesseret menneske virker tanken om at skulle synge Kingos egne ucensurerede tekster umiddelbart tiltalende. Men den slags historisk interesse er jo uhistorisk derved, at den tillader sig at sætte parentes omkring hele den mellemliggende historie og springe mellemregningen over. Det glemmes, at en salmes historie også omfatter de mange ændringer, der i tidens løb har måttet til for at holde liv i salmen. For livets skyld kan det blive nødvendigt at bearbejde salmen og tillemppe den til skiftende tiders behov. I modsat fald ender den som en død museumsgenstand. [...] Jeg bestrider ikke, at der er gode intentioner bag salmebogskommissionens arbejde med tilbageføring af salmetekster

til Kingos og Brorsons karske brug af dristige metaforer. Men tilbageføringen er blevet en mani, som bidrager til at problematisere fornyelsen ved en ny dansk salmebog" (Jens Lyster: "Salmebogen og hymnologisk forskning i Danmark i Hymnologiske Meddelelser, nr. 1, 2003, s. 8).

⁷ "Kingo malende tekst [...] er en djærv oversættelse af et citat i Johann Gerhards "Harmonia", en udlæggelse af lidelseshistorien, som Kingo undertiden viser afhængighed af " (Anders Malling: Dansk salmehistorie, 1964, b. IV, s. 277).

⁸ Brun, Johan Nordahl: Hellige Taler. Første Deel. Fra Nytaar til Trinitatis, 3. utg. Chr. 1841, s. 140. Brun, Johan Nordahl: Hellige Taler. Første Deel. Fra Nytaar til Trinitatis, 3. utg. Chr. 1841, s. 140.

⁹ Agenda 3:16, nr. 7, 2003.

¹⁰ Anders Malling: Dansk salmehistorie, 1962, b. II, s. 399.

¹¹ Op. cit. s. 400.

”...att synge med Fortiden...”

Noen meddelelser om norsk-amerikanske salmebøker

Af Stig Wernø Holter

Som så mange andre hadde også de norske utvandrerne salmeboken med i bagasjen på den lange reisen over til den nye verden. Den tidlige utvandringen – fra 1825 av – skjedde fra Vestlandet. Her var det Guldbergs og Kingos salmebøker som rådde grunnen. Guldbergs salmebok ble til å begynne med foretrukket blant utvandrerne. Den ble trykt i USA i 1854¹. Den inneholdt rasjonalistisk pregede salmer, men videreførte også tradisjonen fra Kingo og pietismen. Den ble derfor regnet som en brukbar salmebok. Også Kingos salmebok var i bruk, kanskje mest i hjemmene og den private andakten. Etter 1870 brakte mange utvandrere med seg Landstads salmebok.

I tillegg til de medbrakte eller importerte salmebøkene fra Norge sto utvandrerne selv for to norskspråklige salmebokprosjekter: Synodens salmebok (1874, 1903) og den amerikanske Landstad-utgaven med tillegg (1894)². Deres tilblivelse faller innenfor en periode på knapt 35 år. Det tok naturlig nok tid før utvandrerne fikk overskudd til å tenke på noe så arbeidskrevende som et salmebokprosjekt. Samtidig gjorde språk-overgangen fra norsk til engelsk sitt til at oppmerksomheten mer og mer måtte rettes mot utviklingen av engelskspråklige salmesamlinger. Bruken av de norske bøkene gikk gradvis tilbake etter første verdenskrig, men så sent som på 1960- og 70-tallet ble de brukt ved de kringkastede gudstjenestene fra St. Olaf College³.

Det er ikke grunnlag for å hevde at norsk-amerikansk hymnodi utviklet et særpreg uavhengig av moderkirkens tradisjoner. Den var av karakter hovedsaklig tilbakeskuende og siktet mot å bevare norsk kultur og luthersk konfesjon i en fremmed kontekst. Det var på ingen måte noen selvfølge at man skulle lage noen ny salmebok. Den nye, frikirkelige situasjon og opp-

splittingen i ulike kirkesamfunn⁴ skapte likevel betingelser for selvstendige initiativ og ulike veivalg, både i spørsmål om salmeutvalg og i melodi-spørsmål. I denne artikkelen vil jeg se på den norsk-amerikanske salmebokdiskusjonen og hvordan de to nevnte prosjektene skiller seg fra moderkirkens salmebøker. Det er også nødvendig å føre historien frem til den første engelskspråklige salmebok som var felles for en stor del av norsk-amerikanerne, nemlig The Lutheran Hymnary, 1913⁵.

Den norske synode

Den norske synode – med det offisielle navn Den norsk-evangelisk-lutherske Kirke i Amerika – ble grunnlagt i 1853. Den hadde sitt utspring i staten Wisconsin, men fikk sitt hovedkvarter i Decorah, Iowa. Den sto nær den norske statskirken, men ble definert som “synodalsk-presbyteriansk”. Det innebar at det ikke ble innført noe bispeembede og at den høyeste autoritet ble tillagt det årlige kirkemøtet. Prestene skulle likevel ordineres i Norge av en norsk biskop. Kirkeritualet av 1685 og Alterboken av 1688 skulle benyttes “saaledes modificeret, som Synoden nærmere maatte bestemme”⁶.

Kirkelig Maanedstidende, organ for Den norske synode, annonserte i 1857 at Andreas Hauge planla en revisjon av Guldbergs salmebok. Den norske synode kom imidlertid til å utarbeide sin egen salmebok. Det første vi hører om saken i synodens årsberetninger, er følgende utdrag av formannens innberetning i 1865:

I vort Samfund er hidtil Guldbergs Psalmebog udelukkende bleven benyttet. Medens denne Psalmebog vist nok indeholder flere af vore dyrebareste Kjærnepsal

mer, saa mangler den paa den anden Side en ikke ringe Del af disse og indeholder derimod til samme Tid en Mængde saadanne Psalmer, der ere et sørgeligt Vidnes byrd om den Indflydelse, som Vantro og Rationalisme har havt i det lutherske Kirkesamfund. I Følelsen af disse store Mangler og i det Haab om ved Guds hjælp at faa dem afhjulpne har Præsteconferentsen nedsat en Committee til at gjennemgaa den gamle Psalmebog og forberede Udarbeidelsen af en ny.⁷

Komiteen arbeidet under ledelse av pastor Ulrik Vilhelm Koren (1826-1910). De andre medlemmene var pastorene Brandt og Rasmussen. Etter flere år uten håndfaste resultater – komiteen kunne bare møtes om sommeren – kunne de orientere om sitt arbeid i 1868. Man hadde beholdt henimot 250 salmer fra Guldborg og 200 fra Kingo, dessuten mange av Brorson, Luther og Gerhardt. Av salmer fra den nyere tid var kun noen av de mest utmerkede tatt med, heter det, for ifølge planen skulle bare de salmer tas med som gjennom lang tids prøving var blitt menigheten dyrebare.⁸

Prøveutgaven av synodens Psalmebog for Kirke og Hus kom ut i 1870 med 464 nr. Den ble anmeldt i Norge av salmekjenneren, senere biskop J. N. Skaar i Luthersk Kirketidende. At salmeboken er konservativ og tilbakeskuende både i salmeutvalget og i språket, viser Skaar forståelse for. "...Konservatismen i Henseende til Stof og Form baade kan og bør gaa videre i en amerikansk Psalmebog, end i en norsk." Han begrunner dette på tre måter: 1) De fleste utvandrerne hadde liten estetisk og språklig dannelse. 2) Morsmålet vil i alle fall ikke kunne bli bevart når utvandringsstrømmen en gang stanser. 3) Hensynet til å ville bevare noe hjemlig, noe som er kjent fra barndommen, midt i alt det nye og fremmede⁹. Men anmelderen er ikke nådig mot utkastets mange metriske feil og dets redaksjonelle inkonsekvens. Korens versjon av ps. 100, "Al Verden nu raabe" – trykt anonymt – får dommen "heltigjennem metrisk feilagtig"¹⁰. Han påpeker også "en lidt utidig Sky for Grundtvigianerne". Grundtvig og Wexels var benyttet som oversettere

i prøvesalmeboken, men navnene var utelatt!¹¹

Etter en del justeringer og utskiftninger – dels på grunnlag av Skaars kritikk og dels som følge av en intern komitévurdering – ble salmeboken trykt i 1874. Den inneholdt da 492 salmer. Komiteen har redegjort for justeringene i en innstilling til synodens årsmøte 1872. Her forsvarer de seg også mot deler av kritikken. Landstad, mener de, har f.eks. i altfor mange tilfeller forandret begynnelseslinjen i kjente salmer. "Vi for vort Vedkommende finde det naturligere at synge med Fortiden end med Fremtiden og det falder os ... lettere at bruge saadanne Ord, som vi vide Fædrene brugte, end saadanne, som muligens vore Børn og Børnebørn komme at bruge, hvor ægte norrøne nu end disse Ord kunne være."¹² Den siste bemerkningen refererer tydelig til språkdebatten i Norge. Komiteens holdning innebærer også en uvilje mot å skjære ned på lange salmer. Nesten hver tredje salme har 10 vers eller mer. Den lengste, "O Jesu, din Hukommelse", har 47 vers! I tittelen er bokens bestemmelse "for Kirke og Hus" strøket. Den lyder nå: Psalmebog, udgiven af Synoden for Den Norsk Evangelisk Lutherske Kirke i America, utgitt i Decorah, Iowa på Synodens Forlag. Grundtvigs salmer var forsøkt holdt utenfor av synodens formann, H. A. Preus¹³, men i den endelige versjonen er der likevel to originale salmer av Grundtvig: "Guds Ord, det er vort Arvegods" og "Lover Gud, I Christne fromme" i tillegg til to bearbeidelser av eldre salmer.

Synodens salmebok (SSB) er preget av at redaktørene måtte arbeide under meget primitive forhold og med svært begrenset tilgang til faglitteratur. De mangelfulle opplysningene om salmenes forfattere og en viss inkonsekvens i melodihenvisingene avspeiler dette. Den reviderte utgaven av 1903 representerer en klar nivåheving i så måte. SSB åpner som Kingo med Te Deum, "O store Gud, vi love dig!". Den følges av Credo-salmen "Vi tro allesammen paa een Gud". SSB er ordnet etter liturgien og kirkelige handlinger (nr. 1-45), kirkeårets søn- og helligdager (nr. 46-436) og til sist en blandet gruppe salmer for kirkelige handlinger, dagens tider, misjon etc. (nr. 437-492). Salmeboken inneholder de nødvendige ordinariesalmer

som kreves for å gjennomføre en luthersk salmemesse unntatt Sanctus-salmen.

SSB er på mange måter en dansk salmebok. Den tar ikke hensyn til språkutviklingen i Norge etter 1814 (ikke i Danmark heller for den saks skyld) og gjengir salmene etter kildene med kun mindre, ortografiske justeringer. For mange eldre salmers vedkommende betyr dette ikke bare et arkaisk språk, men også et høyst uregelmessig metrum, som i nr. 143 (mel.: Fryd dig, du Christi Brud):

*Udi min Angest og Nød
Søger jeg dig, Herre sød!
Du kan mig bedst undsætte
I al min Sorrig og Trætte,
Min Ulykke kan du vende,
Det staar alt i dine Hænder.*

Mange halvrim aksepteres, som i nr. 451:

*Lys/Hus, Land/randt, kan/Aand,
sig/Himmerig, slaar/Ord.*

Tilsvarende aksepteres elisjoner som:

*”...i Fad’rens Lydighed” (nr. 180),
“Katechismi rene Lær” (nr. 13).*

SSB inneholder kun 27 salmer av norske diktere:

M. B. Landstad:	13
J. N. Brun:	7
W. A. Wexels:	3
Cl. Frimann:	1
Ivar Brinch:	1
D. Engelbretsdatte:	1
S. O. Brun:	1

Den inneholder også én salme av Lina Sandell, “Den Port er snæver, trang den Sti” (nr. 303), men navnet hennes mangler. Av de mange Birgitte Boye-salmer hos Guldberg er bare seks originale bevart, deriblant våre tre tradisjonelle høytidsvers. Utover Korens bearbeidelse av ps. 100 har SSB ingen originale norsk-amerikanske bidrag. Hans salme “Al Verden nu raabe for Herren med Fryd” har holdt seg i bruk til i dag (“Ye Lands, to the Lord, Make a Jubilant Noise”, LBW #256). Den synges til Erik Hoffs melodi “Guds Menighed”. Også som oversetter valgte Koren å være anonym.

Hvorfor laget så synoden sin egen salmebok? Dette er det ikke så lett å gi et enkelt svar på. Synoden var kjent for å gå sine egne veier i stedet for å søke samarbeid med de andre norske kirkesamfunnene i Amerika. Samarbeidsklimaet de norske imellom var meget anstrengt etter den opprivende slave-ridebatten på 1860-tallet. Den uavklarte salmeboksituasjonen hjemme ble – i hvert fall i ettertid – den offisielle forklaringen på synodens initiativ. Men man kjente godt til det salmebokarbeid som pågikk i Norge, både Landstads og Hauges, og måtte kunne regne med at en avklaring var nært forestående. En mer nærliggende forklaring er nok frykten for Grundtvigs innflytelse. Synodens formann H. A. Preus uttalte følgende ved årsmøtet 1864: ”I Danmark er Tilstanden saa, at man kan være i Tvivl, om man længer kan hellige den saa kaldte Folkekirke det lutherske Navn. Grundtvig spiller her med sit Parti Hovedrolle; ...”¹⁴ Et økonomisk motiv kan også ha bidratt; utgivelse av en salmebok ville være en viktig oppgave for og styrking av synodens forlagshandel i Decorah (senere Lutheran Publishing House). En egen salmebok ville gi større fortjeneste enn salg av importerte bøker fra Norge¹⁵. Forlagshandelens annonse i årsberetningen for 1876 viser da også at den utelukkende førte synodens egen salmebok.¹⁶

U. V. Koren, som var formann for den norske synode fra 1894 til sin død i 1910, etablerte seg som den sentrale autoritet i salmeboksaken. En revisjon av salmeboken sto på dagsordenen fra 1897. Synodens kirkeråd nedsatte i 1901 en komité til å revidere salmeboken med tanke på synodens 50-årsjubileum

i 1903. Koren ble valgt til komiteens formann. Om revisjonen heter det i 1902:

Den efter Synodens Beslutning reviderede Salmebog er nu under Trykning. De paaankede Ubehjælpeligheder i det gammeldags Versemaal er afhjulpne, hvor det var nødvendigt. I Bogen er nogle af de Salmer, der saa godtsom aldrig brugtes, ombyttede med andre, som vi savnede.

Numrene er ikke forandrede, saa den vil kunne bruges sammen med de Bøger, vi har. De nyoptagne Salmer er betegnede med en Stjerne. Synoden er især Past. Wiese stor Tak skyldig for hans ufortrødne og kyndige Arbeide for denne Sag.¹⁷

38 salmer er skiftet ut med 58 nye. For ikke å forskyve nummereringen, er de overtallige salmer forsynt med b-nr. Innflytelsen fra Landstads salmebok er i denne utgaven iøynefallende: 38 av de nye salmene er innlånt fra Landstad. Det gjelder både originale Landstad-salmer som "Fra fjord og fjære" og "Jeg staar for Gud, som alting ved" og salmer som Grundtvigs "Kirken den er et gammelt hus" og Kolmodins "Den blomstertid nu kommer". Den reviderte SSB utmerker seg ved innslaget av tre originale og en rekke oversatte salmer av J. N. Skaar¹⁸. En del av de gamle salmene er forkortet, mens noen få har fått noen ekstra vers. Som eksempel på metrisk oppstramming kan gjengis det ovenfor siterte vers i den reviderte versjon:

*Udi min angst og nød
Hjælp mig, o Herre sød,
Du kan mig bedst undsætte
I al min sorg og trætte,
Ulykken kan du vende,
Alt haver du i hænde.*

Ortografien er modernisert. Substantiv skrives med små forbokstaver, noe som hadde vært norm i Norge fra 1877. Den

reviderte salmeboken gir som nevnt langt grundigere opplysninger om forfatterne og oversetterne, et arbeid pastor Wiese¹⁹ sto for. Ved de salmene Koren har oversatt eller bearbejdet, står anført enten Koren (11 ganger) eller (K.) (46 ganger). Til sammen er hans navn knyttet til 57 salmer. Nå kom også Luthers Sanctus-salme med ("Esaias profeten det mon ske", nr. 293b), riktignok plassert på Trinitatis søndag.

Den reviderte SSB er også forsynt med enstemmige melodier til den nye norske høymesseliturgen etter Alterboken 1889.

Hauges synode

Hauges synode ble haugianernes²⁰ kirkesamfunn i USA. Den er en videreføring av lekpredikanten Elling Eielsens synode, stiftet som det første norske kirkesamfunn i Amerika i 1846, reorganisert med hovedkvarter i Red Wing, Minnesota i 1876. Salmebokspørsmålet ble diskutert i Eielsens synode på årsmøtet i 1854:

P. A. Rasmussen foreslog J. Johnsens "Christelig Psalmebog"²¹ at blive indført, som almindelig Kirkebog i vort Samfund, da han syntes at finde i den en større Samling af de meest kjaernefulde, aandrige og grundige Psalmer, end i nogen anden Psalmesamling. Vel hørtes en Stemme at yttre Frygt for en saadan Forandring af Psalmebog, idet den meente, at man ved saadanne Ombytninger fra det Gamle til noget Nyere ei vilde være synderlig bedre tjent. Men da Flere godt gjorde, at dette ei her kunde være Tilfælde, da denne her ønskede Forandring mere maatte kunde ansees som en Tilbagegang fra noget Nyere til det Gamle, --- da der videre blev gjort opmærksom paa, at i samme Psalmebog ogsaa er indført de bedste og de fleste af Guldbergs Psalmer, --- og da tillige de fleste af de Deputerede fandtes at være bekendt med samme Bog, og erkjendte den ubestridelig at være den bedste Psalme samling, som vi i vort Sprog har, saa antoges ogsaa een-

Dette vedtaket ble aldri satt ut i livet, noe som skulle vise seg å være symptomatisk for samfunnets befatning med salmebokspørsmål. Det ble hentet frem igjen i 1878, og en del representanter ved dette årsmøtet ønsket fortsatt Johnsens salmebok. Saken kom opp igjen i 1880, men meningene var delte. Noen ønsket Johnsen, andre ønsket Hauge mens atter andre ville beholde Guldberg. Man fattet ikke noe vedtak, men nedsatte en komité for å utrede saken til neste årsmøte. Noe mer ser ikke ut til å ha skjedd før i 1885 da en ny komité ble nedsatt. ²³

Fokus var imidlertid nå flyttet til spørsmålet om en felles salmebok for de norske kirkesamfunnene. En felles komité ble nedsatt i 1887, og et omfattende utredningsarbeid ble gjort for å finne ut hvor stort det felles salmetilfanget var mellom salmebøkene i bruk. På grunn av stridighetene omkring predestinasjonen (nådevalgstriden) på 1880-tallet og splittelsen i Den norske synode i 1887, strandet forsøket på å få i stand en felles salmebok. Hauges synode engasjerte Andreas Hauge til å arbeide med saken, men prosjektet ble stanset. Hauge døde i 1892. Menighetene i Hauges synode fortsatte å bruke Guldberg og fra midten av 90-tallet den amerikanske Landstad (se nedenfor). Heller ikke i spørsmålet om en engelsk salmebok var denne relativt lille synoden spesielt handlekraftig, men var på den annen side ingen vanskelig samarbeidspartner. Samtidig ser det ut til at Hauges synode var tidlig ute i en styrt overgang til det engelske språk.

Den forenede kirke

Med dannelsen av Den forenede kirke i 1890 ble situasjonen en ny. Denne kirken var en fusjon mellom tre norske grupper: Konferensen, Den norsk-danske Augustana-synoden og Anti-missourierne (dvs. utbryterne fra Den norske synode i 1887²⁴). Den fikk sitt hovedsete i Minneapolis, Minnesota. Forskjellige salmebøker (Landstads, Synodens og Hauges) var i bruk. Det var Augsburg Publishing House (Den forenede kirkes

forlag) som tok saken opp i sin innberetning for 1891:

Af stor Betydning for vor Forlagshandel og for hele Samfundet vilde det være, om den forenede Kirke an tog og udgav en Salmebog (til Eks. Landstads lidt for andet) som sin egen.²⁵

Det økonomiske motivet har altså spilt inn. Årsmøtet 1891 nedsatte en salmebokkomité bestående av pastorene Joh. Olsen, L. M. Biørn og O. J. Hatlestad. Komiteen ser ut til å ha arbeidet raskt, for allerede det følgende årsmøtet sluttet seg til forslaget om å benytte Landstad med så få endringer som mulig som grunnlag for en ny salmebok. Komiteen ble utvidet med pastorene A. Wright, M. F. Gjertsen, F. A. Schmidt og S. O. Braaten.

Hauges synode, som hadde trukket seg fra fusjonen i 1890, støttet idéen om en felles salmebok basert på Landstad med et tillegg. Komiteen ble ledet av pastor L. M. Biørn. Salmeboken kom i handelen i 1895. Tillegget inneholder 96 salmer. I hoveddelen er dessuten 11 salmer skiftet ut samt et ikke ubetydelig antall endringer gjennomført. Denne salmeboken, som fikk tittelen Salmebog for Lutherske Kristne i Amerika (Am. L.), ble felles for to tredeler av de norske lutheranerne i Amerika og kom ut i en rekke opplag i Minneapolis, Red Wing (for Hauges synode) og Kristiania. Den inneholdt også den nye norske liturgien av 1889. Allerede etter ett år hadde den solgt i nesten 19.000 eksemplarer²⁶. Dette er den ukjente "Landstads reviderte", ferdig 30 år før den norske forelå! Heretter ble det vanlig ved større samlinger – så lenge norsk ble brukt – å kunn- gjøre salmenumrene både etter Synodens salmebok og Landstad. En salme som ofte ble brukt ved avslutningen av kirkelige møter, var Wexels' "O tænk, naar engang samles skal". Den fantes i begge salmebøkene. Det var vanlig å synge den stående²⁷. Hvor lenge Guldberg fortsatt kan ha blitt brukt i noen menigheter, vites ikke. Landstad styrket stillingen ved at de fleste immigrantene som kom mot slutten av det 19. århundre, sluttet seg til Den forenede kirke. Den fungerte i større grad enn de

andre norske kirkene i Amerika som den romslige folkekirken nordmenn var vant med hjemmefra.

Sammenlignet med SSB representerer Am. L. et langt djervere forsøk på stedlig tilpasning av den norske salmetradisjonen. Det er hovedsakelig en tilpasning til de endrede geografisk-klimatiske forhold og de politiske forhold som gjør seg gjeldende. Det mest påfallende eksempel på den første typen er utskif-

tingen av Landstads julesalme "Fra Fjord og Fjære" med Inge-
manns "Glade Jul, deilige Jul" (nr. 137).

Andre eksempler(se nedenstående fig.):

Nr.	Norsk Landsted	Amerikansk Landstad
173	Vers 8: ...Dem, som høit paa <i>Fjeldet</i> bygge, Dem, som ud ved Stranden bo!"	Vers 8: "...Dem, som spredt paa <i>Sletten</i> bygge, Dem, som ud ved Stranden bo!"
386	v. 2-3 har bl.a. referanser til kongen og bønner "Lad enhver i Fred og Ro Her i vore <i>Dale</i> bo...".	v. 2-3 utelatt.
556	V. 3: "...Til Norges trange Dale..."	V. 3: "...Du over Fjeld og Dale..."

Eksempler på politisk tilpasning

Nr.	Norsk Landstad	Amerikansk Landstad
33 (litaniet)	V. 6: "...Giv vor naadige Herre og Konning, NN Fred og et lykkeligt Regimente, Stedse Seiervinding imod sine Fiender!"	V. 6: "...Giv vort Land, De forenede Stater, Fred og et lykkeligt Regimente!"
173	Vers 7: "Ham din Varetegt bedække, Som <i>iblandt os Kronen</i> bær..."	Vers 7: "Dem din Varetegt bedække, Som <i>Regjeringsbyrden</i> bær..."
385	v. 2: "...Bør vi Kongen lydig være Og de Mænd, han sender ud For at raade, ..."	v. 2: "...Bør vi Øvrigheden ære, Og de Mænd, den sender ud For at raade, ..."
391	v. 2: "Lad dit Riges Glans forgyldte Kongens Hersker-Stav og Stol..."	(Utelatt.)
556	V. 4: "Velsign Norges Rige!"	V. 4: "Velsign Folk og Rige!"
563	V. 5: "For vor Konge vi dig bede, Drag hans Hjerter til din Pagt, Du ham i det Kald veilede, Som af dig ham er paalagt!"	V. 5: "Drag, o Herre, vi dig bede, Deres [= øvrighetens] Hjerter til din Pagt, Du dem i det Kald veilede, Som af dig dem er paalagt!" (I v. 2 står det derimot fortsatt: "Frygte Gud og Kongen ære...")
564	V. 3: "Lad Kongens Throne smykkes Med Himlens Lys og Ret! Lad Kristendommen lykkes, Gjør alt det Tunge let!"	V. 2: "Lad Øvrigheden smykkes Med Himlens Lys og Ret! Lad Regimentet lykkes, Gjør alt det tunge let!"

Referanser til kongen (Norges konge) er enten omskrevet eller utelatt. Salmer som nevner fedrelandet, må – uten at ordene er endret – i en amerikansk kontekst ha fått flere betydningslag. F.eks. verset ”Vort Fædreland vi ei vil glemme” (nr. 89 v. 2). Tilsvarende må salmen ”Saa vil vi nu sige hverandre Farvel” (nr. 93) for utvandrerne ha fått dobbel bunn, jfr. verselinjen ”Naar vi skal af Verden udvandre”.

Tillegget – med fotnoten ”Efterfølgende Salmer er tilføiede af en Komite” – er nokså løselig ordnet. Salmene grupperer seg delvis rundt visse tema som kirkeårets julekrets (nr. 653-657), kirke- og kirkegårdsvigsling (nr. 681-684) og misjon (nr. 714-725). I noen av misjonssalmene nevnes ulike folkeslag, bl.a. ”Eskimo og Indianer” (nr. 716 v. 2)²⁸. Tillegget har salmer som egner seg til åpning og avslutning av kristelige møter. Tonen er en merkbart annen enn hos Landstad – mer subjektiv, mer orientert mot omvendelse, mot troens gjerning, striden her i verden og lengselen etter himmelen, kort sagt mer pietistisk. Det virker som tillegget i større grad søker å kompensere ”manglene” hos Landstad enn å presentere nytt stoff. Hovedtyngden er salmer fra 1700-tallet som komiteen har funnet i samlinger som Pontoppidans, Johnsens og Hauges salmebøker og samlinger av Holm (Harpen), Lammers og Wexels. J. N. Brun er med tillegget kommet opp i 12 salmer (7 hos L), Wexels: 7 (2 hos L), Zinzendorf: 4 (1 hos L). Brorson har også fått en betydelig økning, både av originale og oversatte salmer. Grundtvig kommer derimot ut i minus, to ut og én inn (”Deilig er den Himmel blaa”).

Tillegget (inklusive de nye salmene i hoveddelen) har 29 salmer felles med Landstads reviderte salmebok (1926), bl. a. de populære julesangene av Ingemann ”Glade jul” og ”Deilig er jorden”, salmer fra Brorsons Svanesang (”Jeg ser dig, søde Lam, at staa” og ”Hvad er det godt at lande”), salmer av Wexels (”Uværdig er jeg, Herre” og ”Tænk, naar engang”), J. N. Bruns ”Hos Gud er idel Glæde” og Grundtvigs ”Deilig er den Himmel blaa”. Et sted mellom 10 og 15 av de tillagte salmene er diktet av nordmenn i Amerika. Blant bidragsyterne kan nevnes særskilt pastor i Den forenede kirke Ludv. M. Biørn, som også fikk

med en salme i L. rev. (”På Herrens tempel bygges”) og ellers var meget produktiv, ikke minst som leilighetsdikter²⁹; videre pastorene Christoffer Brohaugh (eller Brøhaugh, Hauges synode) og Andreas Wright (Den forenede kirke). En salme av en tysk prest i Amerika, Justus Falkner, fikk også plass: ”Op, I Kristne, rusted eder”, oversatt av Brorson. Innflytelsen fra anglikansk/reformert hold er ennå ikke merkbar. Jeg ser da bort fra R. Hebers berømte misjonssalme ”From Greenland’s icy mountains” (”Fra Grønlands Is og Kulde”), som i sin norske form er hentet fra Landstads Salmer og Sange til Brug ved Missions-Møder og Missions-Feste (Sandefjord 1863).³⁰ Salmen har fått et ekstra vers av ukjent opphav:

*Ja, Ordet kraftig lyde,
Og vidne om Guds Søn,
Al Jordens Folk indbyde
Til Naadens Arv og Løn!
For alle Jesus døde,
Og Fængslets Porte brød:
Hvor svar blev da vor Brøde,
Om Livets Ord ei lød! (v. 4)*

Fra et språklig synspunkt merker man seg en modernisering i forhold til den norske Landstad når det gjelder kasusformene *Jesu/Jesum* og *Kriste/Kristum/Kristo*, som er nesten konsekvent erstattet med Jesus og Kristus. Det skjer også når meningen kan misforstås, som i ”Den tro som Jesus [L: Jesum] favner”.³¹ L. rev. beholder i dette tilfellet akkusativformen Jesum. I litaniet heter det sågar *Kristus eleison*, hvilket fortoner seg nokså eiendommelig ettersom det faktisk er en gresk setning. Når Kriste er rimord, som i nr. 382 v. 2 hvor det rimer på Liste, er det beholdt.³² I nr. 96 blandes konge og konning (rimer på dronning) av samme grunn. Inkonsekvent modernisert er en salme som ”Herre Jesus Krist! Min Frelser du est”, der altså den gamle verbalformen er beholdt. Verbalformen gak er dels beholdt, dels endret til *gaa*. I ett tilfelle har man gått motsatt vei: ”Moses Rige” er endret til ”Mose Rige” (95 v. 6). Andre mo-

derniseringer: “*Alene Gud i Himmerig Ske Lov for al sin Naade*” istf. “*Alenest’ Gud i Himmerig Vær’ Lov for al sin Naade*” (nr. 11). Credo-salmens v. 2-3 følger Hauges salmebok, men presenteres som oversatt av Landstad. Spesielt annen trosartikkel er mer fullstendig gjengitt i Am. L. Substantiv er fortsatt skrevet med store forbokstaver.

Også den lutherske frikirken (The Lutheran Free Church, LFC) – en mindre gruppering som brøt ut av Den forenede kirke i 1897 på grunn av striden omkring Augsburg Seminary – fikk i stand en Landstad-utgave i 1904 (opptrykt i 1921). Denne har undertittelen *Uforandret efter den norske Udgate*. Med Tillæg. Tillegget er det samme som i Am. L. I hoveddelen er alle referanser til Norge og kongen beholdt unntatt i litaniet, der det heter: “Giv vort land, de Forenede Stater, Fred og et lykkeligt Regimente, Stedse Seiervinding imod sine Fjender!”

Den forenede kirke ga så i 1904 ut Den lille pilegrim. Sangbog for søndags- og religionsskolen. Det er en helnorsk samling med 459 nr. og full musikk (melodiene i firstemmig harmonisering). Den gjengir også en liturgi for søndags- og religionsskolen. Boken ble visstnok ikke så godt mottatt.³³

Bortsett fra frikirkens Landstad-utgave kom det etter 1904 ikke ut noen nye helnorske salmebøker i Amerika. De eksisterende salmebøkene kom likevel i nye opplag og ble brukt lenge ved siden av de engelske (se nedenfor). Blix’ salmer og andre salmer på landsmål (nynorsk) fikk aldri innpass i norsk-amerikanske menigheter. De hører sammen med den språklige utvikling i gamlelandet.³⁴

Andre lutherske salmebøker³⁵

Den store bølgen av lutherske innvandrere var kommet fra Tyskland allerede i første halvdel av det 18. århundre. For disse var det et stort behov for tyskspråklige salmebøker. Den første som ble utarbeidet og utgitt i Amerika, er Heinrich Melchior Muhlenbergs *Erbauliche Lieder-Sammlung* (Philadelphia 1786). Den var preget av pietistisk konfesjonalisme. Men behovet for lutherske salmer på engelsk meldte seg tidlig. En vik-

tig skikkelse i denne sammenheng er Dr. John C. Kunze, som redigerte og publiserte *A Hymn and Prayer-Book*, (New York 1795). Over halvparten av innholdet var av luthersk opprinnelse. Kunze pekte ut veien fremover for luthersk hymnodi i Amerika: 1) Overføring til engelsk av de beste lutherske salmene, 2) velge ut de mest gangbare engelske salmene og 3) at nye salmer må diktes av amerikanske lutheranere. De engelskspråklige salmebøkene som så dagens lys i Amerika i de fire første tiårene av det 19. århundre sviktet i forhold til det sunne programmet som Kunze hadde skissert. De manglet nesten alle de sentrale salmene fra den lutherske reformasjon. Rasjonalisme og ønsket om fellesskap med de episkopale og de reformerte førte til en nedtoning av den lutherske salmetradisjon og en preferanse for Watts’ og Wesleys salmer. Noen salmebøker ble laget uttrykkelig som felles bok for lutheranere og reformerte. Den viktigste og mest utbredte av salmebøkene fra denne perioden er *The General Synod’s Hymns, selected and original* (Gettysburg, Pennsylvania 1828). Her er ordningen etter kirkeåret oppgitt. The General Synod ble dannet i 1820 som et forbund av lutherske kirker, hovedsaklig på Østkysten. Den ledende skikkelse var teologen Samuel S. Schmucker, som representerte en lutherdom med svak konfesjonell profil (“American Lutheranism”). Synodens tyske salmebok var *Evangelische Lieder-Sammlung* (Gettysburg, Pennsylvania 1834). Synoden ble splittet i tre deler under og etter borgerkrigen. I tillegg til den amputerte General Synod oppsto The General Council og The United Synod of the South.

Med 1840-tallet kom omsvinget til en sterkere luthersk-ortodoks orientering. Viktige tyskspråklige salmebøker (Grabau: *Evangelisch-Lutherisches Kirchengesangbuch*, Buffalo 1842; Walther: *Kirchengesangbuch*, St. Louis 1847; Demme: *Deutsches Gesangbuch*, Philadelphia 1849 m.fl.) kom ut til bruk blant nye, store grupper av tyske immigranter som bl.a. slo seg ned i St. Louis, Missouri og Buffalo, New York. Av disse hadde preusserne forlatt hjemlandet på grunn av unionspolitikken som skulle tvinge lutheranere og reformerte sammen i én kirke. Walthers salmebok ble Missouri-synodens tyske

salmebok til langt inn i det 20. århundre. Den var ikke bare læremessig ortodoks, men forutsatte også rytmisk restaurerte melodier. The General Council, dannet i 1867, ga ut en tysk salmebok i 1877 (Kirchenbuch). Ohio-synoden ga ut sin Gesangbuch i 1879.

En mer luthersk profilert, engelskspråklig salmebok kom ut etter borgerkrigen på initiativ fra The General Council, med titte-len Church Book (Philadelphia 1868). Den strengest lutherske salmeboken kom imidlertid fra Missouri-synoden: Evangelical Lutheran Hymn Book. Den ble først utgitt på privat initiativ av August Crull (Baltimore 1889). I 1912 ble den kirkesamfunnets første offisielle engelske salmebok. De tre grupperingene som skilte lag på 1860-tallet, dannet i 1918 The United Lutheran Church in America. Året før, til reformasjonsjubileet, hadde de gitt ut en felles engelsk salmebok: The Common Service Book and Hymnal (Philadelphia 1917). Men bare 20 % av salmene i denne er fra tyske kilder, mens den skandinaviske arven er helt neglisjert. Videre enhetsbestrebelse blant amerikanske lutheranere førte til utgivelsen av The Lutheran Hymnal (St. Louis 1941), som også Missouri-synoden stilte seg bak. Her er et bredere utvalg av den lutherske salmearven fra Europa tatt med.

'Det engelske Sprog eller Døden.'³⁶

Spørsmålet om en engelsk salmebok for de norske menighetene var sterkt fremme i 1890-årene og resulterte i to utgivelser som fikk betydning i en overgangsfase. Bruksområdet for disse var todelt: de engelske gudstjenester og søndagsskolen. Tankegangen i Den forenede kirke ble uttrykt slik:

Kunde vi nu bringe vor engelsktalende Ungdom disse Salmer [de norske kjernesalmene] i det engelske Sprog med den herlige norske Kirkemusik uforandret, vilde vi gjøre et vigtigere Arbeide til Kirkens Bevarelse, end mange af os tænker...³⁷

Den norske synode nedsatte i 1895 en komité for å utarbeide en samling salmer fra den norske tradisjonen. I 1897 innledet

synodens komité og en komité fra Den forenede kirke et samarbeid om dette prosjektet.³⁸ Arbeidet lykkedes over Forventning", heter det i innberetningen fra sistnevnte komité. Men samarbeidet opphørte etter et ensidig vedtak i synodekomiteen, angivelig på grunn av "Forskjel i Opfatningen af, hvad der er kirkelig Musik"³⁹. Dette resulterte i at to engelske salmebøker – begge med full musikk – kom ut det samme året, 1898, i henholdsvis Decorah og Minneapolis. Synodens engelske salmebok fikk tittelen Christian Hymns for Church, School and Home with Music og inneholder 309 salmer og 150 melodier, heriblant et antall rytmiske koraler. Oversettelsene var imidlertid ikke særlig gode, og de ble erstattet av andre versjoner senere. Flertallet av salmene i Christian Hymns var fra anglo-amerikansk tradisjon, slik som "Abide with me", "Holy, Holy, Holy", "Rock of Ages" og "Nearer, my God, to Thee". Julesangene inkluderer bl.a. "Silent Night" og Adeste fideles, dessuten naturligvis "Beautiful Saviour". Boken har ingen salmer av Grundtvig – ganske i overensstemmelse med synodens skepsis til den danske skalden.

Den forenede kirkes samling ble The Church and Sunday School Hymnal med 316 salmer. Melodiene i denne fulgte Lindemans koralbok. Forholdet mellom lutherske og anglo-amerikanske salmer var omtrent det samme som i synodens samling. Boken har også liturgier på engelsk og et utdrag av psalteret, stilt opp i verseform. Disse bøkene gir de første signalene om hvilken retning utviklingen skulle komme til å ta som følge av språkovergangen. Andelen salmer fra skandinaviske kilder er meget liten i begge bøkene. Anderson antyder noen grunner til mangelen på skandinaviske salmer: 1) Manglende evne til å oversette; 2) manglende kjennskap til skandinaviske salmetradisjoner siden de fleste medlemmene i begge komiteer var utdannet ved tyske seminarer i USA; 3) de var å regne for annen generasjons innvandrere og kan følgelig ha hatt et ønske om å fremme amerikaniseringen.⁴⁰

En bedre oversetter fant man i synodepresten Ditlef G. Ristad, som privat utga samlingen Lutheran Hymnal for the Sunday School (Chicago 1898). Han ble assistert av prestene O.

E. Brandt og A. O. Johnson, men disse er ikke nevnt på tittel-siden. Denne boken var ment for bruk i undervisningen i religion og musikk ettersom disse fagene manglet i den offentlige skolen. Den inneholder 99 salmer på engelsk og 25 på norsk. Dette avspeiler en tospråklig situasjon i mange menigheter. Boken har rytmiske melodiformer. Ristad var født i Norge og utdannet som lærer der. Sin teologiske utdanning fikk han ved Luther Seminary.⁴¹

I 1911 utga Den forenede kirke Norsk-engelsk søndags-skolesangbok i tekstutgave. I 1913 etterlyste en innsender i Lutheraneren melodiboken.⁴² Det ser ikke ut til at den noen gang ble laget.

Felles for disse engelske salmebøkene er bruken av latinske bokstaver, mens alle de norsk-språklige salmebøkene som ble utgitt i Amerika hadde gotisk skrift.⁴³ Også ved å forene tekst og musikk i én bok har man med disse utgivelsene tatt skrittet over i en annen tradisjon. Skillet mellom salmebok og koralbok oppheves.

Behovet for et intersynodalt samarbeid meldte seg med stadig større tyngde. Den forenede kirkes sondering blant svenskene og danskene viste riktignok at det ikke var aktuelt å samarbeide med disse gruppene om et større engelsk salmebokprosjekt. Men de norske kirkenes salmebokkomiteer var blitt stående, hvorav Den forenede kirkes komité hadde jobbet mest aktivt og målrettet. Med samlingene fra 1898 som utgangspunkt startet i 1908 forberedelsene av det som skulle bli *The Lutheran Hymnary*. Det året ble det etablert en felles komité for Den norske synode⁴⁴, Den forenede kirke og Hauges synode for å utarbeide forslag til en felles engelskspråklig salmebok med minst 600 salmer.

Felleskomiteen var sammensatt slik:

- Den norske synode: prof. C. A. Sperati (i 1910 erstattet av prof. John Dahle) og prof. D. G. Ristad (i 1911 erstattet av pastor C. Døving, som allerede hadde vært rådgiver for komiteen), pastorene Alfred Johnson og O. H. Smeby.

- Hauges synode: prestene K. O. Eitrem, L. Harrisville og K. C. Holter, etter hvert supplert av prof. O. O. Stageberg.

- Den forenede kirke: prof. C. A. Mellby og F. Melius Christiansen og prestene G. T. Rygh og O. G. Belsheim.

En prøveutgave – uten musikk – kom i 1909: *A Proposed English Lutheran Hymnal*. En revidert versjon med melodihenvísninger kom året etter. I 1913 utkom så *The Lutheran Hymnary* (LH) med 618 salmer og full musikk. Det hadde vært mange muligheter for konflikt under arbeidets gang, både med hensyn til tekstene⁴⁵, salmeutvalget, musikken – samt bokens navn! Valget av *hymnary* fremfor *hymnal* eller *hymn book* er litt spesielt. Det var et uttalt mål å inkludere de beste oversettelsene av tyske og norske lutherske salmer. Ifølge forordet ble 72 salmer oversatt fra norsk og dansk presentert for første gang⁴⁶. Innslaget av salmer fra reformert og metodistisk tradisjon er likevel iøynefallende. Noen viktige salmediktere med antall salmer i LH:

Isaac Watts:	18
Charles Wesley:	16
James Montgomery:	13
H. F. Lyte:	6
W. W. How:	6
Henry W. Baker:	6
John Newton:	5
Reginald Heber:	5
S. J. Stone:	5
J. M. Neale:	21 ⁴⁷

Ifølge forordet til *The Lutheran Hymnary, Junior* (1916, se nedenfor) er 7% av stoffet i LH 1913 fra før reformasjonen og fra katolske kilder, 40% fra lutherske og 53% fra reformerte kilder⁴⁸.

Anderson gir følgende tall ut fra salmenes språklige opphav:

Dansk-norsk:	262	(42%)
Tysk:	118	(19%)
Engelsk/amerikansk:	238	(39%) ⁴⁹

Felleskomiteens arbeidsmetode var ny i den forstand at valg og vurdering av melodier ble gjort parallelt med tekstarbeidet – ikke etterpå slik det var vanlig i dansk-norsk tradisjon.

Den inneholdt også høymessen av 1889 på engelsk (med tillegg av absolusjon etter syndsbekjennelsen) i fullstendig versjon, kalt Morning Service I, og den såkalte Common Service fra 1888⁵⁰, kalt Morning Service II. Størstedelen av salmene er ordnet etter de enkelte søn- og helligdager i kirkeåret, i likhet med Kingo, L og SSB. Hver salme er på ett oppslag slik at man aldri behøver å bla om midt i en salme. Første vers er satt inn i den firstemmige musikken, mens de øvrige vers er stilt opp i verseform. Musikken har gjort LH til en ganske stor og tung bok sammenlignet med de norske og danske salmebøkene (musikkutgaven måler 15 x 21,5 cm. eller 6 x 8 1/2'). LH kom også i en mindre tekstutgave.

På hvilke områder var det så man følte at den norske tradisjonen manglet adekvate salmer? Følgende avsnitt inneholder nesten bare originale engelske salmer:

- Prayer and Praise
- God – His Majesty and Glory, His Goodness and Love, His Trinity
- The Church – Foundation and Nature, The Ministry, Missions, Church Buildings
- Children's Service
- The Heavenly Home

På disse feltene hadde åpenbart den anglo-amerikanske tradisjonen noe vesentlig å tilføre. En ny kirkeårsdag er Thanksgiving Day (siste torsdag i november). Totalt har 195 salmer i LH en korresponderende norsk tekst, dvs. ca. 32 %. (Et lite mindretall av de norske tekstene finnes bare i de norsk-amerikanske salmebøkene.) Dette betyr imidlertid ikke at alle disse er direkte oversatt fra norsk. Tyske salmer er som regel valgt i oversettelser som bygger på den tyske teksten. Viktige oversettere med antall tekster i LH:

Miss C. Winkworth:	67
Miss Frances E. Cox:	12
Robert Massie:	19
Arthur T. Russell:	11
Miss Jane Borthwick:	9
John Wesley:	7

Catherine Winkworth var en engelsk forfatter og oversetter av tyske salmer til engelsk. Hun utga samlinger i 1855, 1858 (begge kalt *Lyra Germanica*) og 1863 (*The Chorale Book for England*). Hennes oversettelser synges fortsatt, og hun bidro sterkt til å gjøre tyske salmer kjent i den engelskspråklige verden.⁵¹ Andre engelskmenn som oversatte Luthers og andre tyske salmer til engelsk, var Richard Massie, John Wesley, A. T. Russell og skotske Jane Borthwick. Massie utga samlingene *Martin Luther's spiritual songs* (London 1854) and *Lyra Domestica* (London 1860, 1864). Sammen med søsteren Sarah, Mrs. Findlater, utga Miss Borthwick *Hymns from the Land of Luther*, 1854-1862.

Den positive holdningen til den reformerte salmetradisjonen kommer frem i en artikkel i Lutheraneren, skrevet av en G. F. Etter å ha fremhevet Franny Crosby og Charles Wesley, skriver vedkommende: "Den reformerte sangdigtning har utvilsomt hat en velsignet indflydelse paa vor lutherske kirke. ... Det er dog sandt, at i fristelser, i aandeligt mørke, i lidelser, sorger og i dødsnød klynger vi os helst til en eller anden salme af vor lutherske kirkes salmeskat." Men når vi er sammen med barn og unge, "som vi saa gjerne vil hjælpe til at se Guds venlighed, da istemmer vi ogsaa heller en lys og let sang end en tanketung salme efter Lindemans koraler."⁵²

LH ble en viktig pådriver i prosessen frem mot en samenslåing av de største norsk-lutherske kirkene, noe komiteen tydelig ønsket å fremme: "...it is the prayer of the committee, that The Lutheran Hymnary may prove no small factor in the efforts made to unify the various Norwegian Lutheran Church bodies of our land." (Fra forordet). J. A. Bergh kaller den "en velsignet Frugt af Foreningsbestræbelserne".⁵³ Disse kulmi-

nerte i 1917 med dannelsen av Norwegian Lutheran Church of America (NLCA).⁵⁴ Professor Laurence N. Field kalte boken en overgangsbok. Svakheterne var ifølge ham de utilfredsstillende oversettelsene og at den ikke fikk frem noen nye diktere eller nye og originale salmer.⁵⁵ Anderson påpeker at oversettelsene er for ordrette, rimene er ufullkomne osv. Carl Døvings betydning for bokens kvalitet blir imidlertid fremhevet. Hans oversettelse av "Kirken den er et gammelt hus" er blitt en standardtekst ("Built on the Rock the Church doth stand").⁵⁶ Anderson bemerker videre at LH er svak på "social gospel hymns" og at mange salmer har for mange vers. Salmer fra samtiden (etter 1890) er så godt som fraværende.⁵⁷ LH var i bruk i 45 år. F. Melius Christiansen tok i 1928 til orde for å revidere salmeboken. Hans hovedkritikk gjaldt at forholdet mellom tekst og musikk ikke var godt nok. En revisjon ble vedtatt igangsatt, men ble aldri gjennomført pga. den store depresjonen, som varte helt frem til 2. verdenskrig.⁵⁸

De samme tre samfunnene utga også – i 1916 – *The Lutheran Hymnary, Junior* (LHJ), en tospråklig salmebok for barn og ungdom.⁵⁹ I komiteen for denne satt D. G. Ristad (Den norske synode), L. C. Jacobson og M. O. Wee (Hauges synode), L. P. Thorkveen og O. M. Norlie (Den forende kirke). I det fylldige forordet er grunnprinsippene for en slik bok i en språklig overgangstid lagt fast. De kan oppsummeres kort slik:

- Salmer skal læres for livet - utenat.
- Lutherske barn bør lære lutherske salmer.
- Norsk-amerikanske barn bør lære norsk.
- Det bør være de samme salmer som synges på begge språk og til de samme melodier.

Som Anderson påpeker, har LHJ et konservativt preg. Han tolker bokens hensikt som et forsøk på å bremse tilpasningen til amerikansk språk og kultur.⁶⁰ Samlingen inneholder 165 salmer med en sterk overvekt av salmer fra lutherske kilder. 140 av de engelske tekstene er tatt fra LH. Komiteens medlemmer oversatte salmer begge veier, ikke bare fra norsk til engelsk,

men også fra engelsk til norsk når det behøvdtes. Et eksempel på dette er Thorkveens oversettelse av "O God, our Help in ages past": "O Gud, vor hjælp i tid som svandt".

LHJ inneholdt for mye stoff fra Landstad og Lindeman til å bli populær. Derimot ble en annen bok mye brukt, nemlig *Concordia: A Collection of Hymns and Spritual Songs*, utgitt samme år. Den kom ut i tre versjoner: 1) En engelsk utgave med 250 salmer; 2) en norsk utgave med de samme salmene og 3) en tospråklig utgave med 500 nr. *Concordia* favnet om salmer fra luthersk tradisjon (latinske, tyske og skandinaviske), salmer fra den engelsktalende verden og *gospel hymns* (vekkelsessanger). Det var den siste kategorien som representerte det mest radikale i forhold til LH. Tre prester fra Den forenede kirken sto bak utgivelsen: Andreas Bersagel, Vigleik E. Bøe (eller Boe) og Sven O. Sigmond. Alle tre var født på Sørvestlandet i Norge, alle sto i et nært forhold til vekkelsene i hjemtraktene, og alle var prester i New York-området på den tid boken ble til. I prinsippet var *Concordia* en privat utgivelse. Den kom i ny, utvidet utgave i 1932 med 434 salmer – denne gang kun på engelsk (*The Concordia Hymnal*). Denne ble den foretrukne salmebok i LFC og de mer pietistiske menigheter i NLCA/ELC. Ordningen etter kirkeårets søn- og helligdager er oppgitt til fordel for en saklig ordning i åtte hovedkapitler.

Det norske i de nyere lutherske salmebøkene

LH ble avløst av *Service Book And Hymnal* (SBH) i 1958, utarbeidet av en liturgi- og salmebokkommisjon felles for åtte lutherske kirker av forskjellige nasjonale tradisjoner. I denne er innslaget av skandinaviske salmer drastisk redusert. Nesten to tredeler av innholdet er av engelsk eller amerikansk opphav, noe som gir boken et nokså anglikansk preg. Ordningen etter de enkelte søn- og helligdager i kirkeåret er oppgitt. Oppfatningen av hva som til syvende og sist er luthersk er uttrykt slik i forordet til salmedelen: "...the final criterion is not Lutheran authorship, but agreement with the teachings of the Word of God...". Oppgjøret med den didaktiske salme er radikalt: "...the hymns should be devotional rather than didactic or homileti-

cal..."⁶¹, til tross for at nettopp det didaktiske og homiletiske kjennetegner store deler av den lutherske salmearven.

SBH har 24 salmer fra Danmark og Norge, herav tre salmer av Landstad. SBHs redaktører beklaget selv dette, men pekte på at de mest verdsatte skandinaviske salmene ikke hadde fått like gode oversettelser som de greske, latinske og tyske.⁶² To år etter utgivelsen av SBH fant en stor kirkefusjon sted da The American Lutheran Church (ALC) ble grunnlagt.

Den røde boken fikk bare 20 års levetid. I *Lutheran Book of Worship* (LBW), som i 1978 avløste SBH, er den sakrifielle bestemmelsen av salmen blitt så sterk at selv ordet *hymnal* er utelatt. Denne grønne boken har 18 danske og åtte norske salmer, herav de samme tre av Landstad. Den har 13 norske melodier. De norske salmene er følgende:

- 69: I am so glad each Christmas Eve (M. Wexelsen)
- 227: How blest are they who hear God's Word (J. N. Brun)
- 244: Lord our God, with praise we come before you (P. Dass)
- 256: Ye Lands, to the Lord, Make a Jubilant Noise (U. V. Koren)
- 310: To you, omniscient Lord of all (Landstad)
- 313: A multitude comes from the east and the west (Landstad)
- 42: I know of a sleep in Jesus' name (Landstad)
- 351: Oh, happy day when we shall stand (Wexels)

I 1988 fant den hittil siste store fusjonen sted da Evangelical Lutheran Church of America (ELCA) ble dannet. Den har i dag ca. 4,9 mill. medlemmer. I ELCA's nye *Evangelical Lutheran Worship* (ELW), lansert høsten 2006, er ingen salmer av Landstad med. Fra listen ovenfor gikk også Brun og Koren ut. Det må konstateres at det allmenne kjennskap til norske salmer er svært begrenset i amerikansk-lutherske menigheter, noe som beklages sterkt i visse kretser. To nye norske salmer kom imidlertid inn i ELW, nemlig Svein Ellingsens "Seed that in earth

is dying" ("Såkorn som dør i jorden", melodi av H. Herresthal) og "We raise our hands to you" ("Vi rekker våre hender frem", melodi av T. Kverno). Særlig den første er blitt populær.

En svært norsk-preget salmebok kom ut i 1996: *Evangelical Lutheran Hymnary*. Den ble laget av det lille kirkesamfunnet Evangelical Lutheran Synod (ELS) med hovedsete i Mankato, Minnesota (25 menigheter i 2005). De brøt med fusjonen i 1917 og oppfatter seg som videreføringen av den gamle norske synode. Dens høymesseliturgi er en oversettelse fra Alterboken av 1889. En alternativ salmebok, *Reclaim*, utarbeides for tiden på privat initiativ av en gruppe konservative prester, professorer og lekfolk innenfor ELCA. En prøveutgave med 47 salmer og alternativ høymesseliturgi kom i 2006.

Norsk-amerikanske salmer i Norsk salmebok

Det norske Amerika fostret knapt noen stor salmedikter, men er likevel representert med et par salmer i NoS. Den ene er "På Herrens tempel bygges" (NoS 687) av pastor Ludvig Marinus Biørn (1835⁶³ -1908), prest i Zumbrota, Wisconsin i en mannsalder. Dikterens barnebarn, pastor Boral R. Biørn, mener den må være skrevet til bruk ved sammenkomster i kvinneforeningen Ladies' Aids, der Biørns hustru var den lokale leder.⁶⁴ Salmen ble bearbeidet og forkortet til tre vers av Gustav Jensen. Originalen har fem vers. Til høyre gjengis L. rev. 748.

1)	<i>Paa Herrens Tempel bygges Fra Pinsefestens Dag, Den Bygning kan ei rygges, Den stiger Lag for Lag. Men langsomt stiger Huset, De Bygningsmænd er faa, Det er saa langt fra Gruset Til Templets Top at naa.</i>	<i>På Herrens tempel bygges Fra pinsefestens dag; Den bygning kan ei rygges, Den stiger lag for lag. Men langsomt vokser huset, Arbeiderne er få; Det er så langt fra gruset Til templets topp å nå.</i>
2)	<i>Thi kan ei Arbeid stanse, Før Taget hvælver sig, Hvor Himlens Skykreds kranse Det hele Jorderig; Det Tempel jo skal rumme De Folkeslægters Tal, De Blinde, Halte, Stumme Fra Verdens vide Dal.</i>	<i>Det arbeid kan ei stanse Før husets tårn og tak Gud Herren selv kan kranse I evighetens dag, Før templet helt kan rumme De folkeætters tall, De blinde, halte, stumme Fra jordens vide dal.</i>
3)	<i>En Lovsang skal der høres I deilig Harmoni, Og alle Hjerter røres Ved Ord og Melodi; Thi Lammets Pris skal tone Som mange Vandes Lyd Fra hele Verdens Zone Til Faderhjertets Fryd.</i>	
4)	<i>Vi Søstre, vi vil være I Tempelbygning med, Det Tempel til hans Ære, Der kom fra Himlen ned. Naar Taarnets Fløi er rede, Da skilles Skyen ad, Da kommer han, vor Glæde, Og gjør os alle glad.</i>	<i>Det tempel til Guds ære, Det reises sten for sten; Ti vil vi stener bære For Herren hver og en. Når templets spir er rede, Da skilles skyen ad, Da kommer han, vår glede, Og gjør oss alle glad!</i>

5)	<i>Saa lad da Haanden røres, Vort Arbeid gaa sin Gang, Mens Aanden stille føres Til Himlen med vor Sang; Vi, Herrens Døtre, kjende Ei større Glæde her End Tanken did at vende, Hvor Faderhuset er.</i>	
----	--	--

Vi ser at referansene til søstre og døtre er borte i Jensens versjon. Det har krevd en omarbeiding av det fjerde verset. Også vers to er omarbeidet slik at det eskatologiske perspektiv kommer inn allerede der. Jensens versjon er med små justeringer ført videre til NoS.

Den andre salmen er "Reis deg, Guds menighet" av M. Falk Gjertsen (NoS 514). Den ble første gang trykt i *Sangbogen* utgitt i Minneapolis 1897 av dikteren sammen med Theo. S. Reimstad. Her står den som nr. 1 med overskriften "Menigheds-sangen", har fem vers og er satt til den samme melodi av Alexis Lvoff som i NoS, den såkalte tsarhymnen som Tsjaikovski bruker i 1812-overtyren. I Norge hadde den for lengst fått sin plass i *Sangboken : Syng for Herren* (1928) og *Melodiboken* (1926).

Prøver på andre salmetekster

Det er nok sant at de fleste utvandrerne var lite skolerte og hadde nok med kampen for tilværelsen i den nye verden. Men det norske Amerika kunne likevel oppvise en betydelig litterær virksomhet gjennom aviser, tidsskrifter, romaner og poesi. En samling med norsk-amerikansk poesi – heriblant også salmetekster – ble utgitt av Ludvig Lima (1877-1948) i 1903. Her finner vi utnyttet et gammeltestamentlig exodus-motiv knyttet til utvandringen:

*Som Abraham ut ifraa farshuset veig,
for fridom i trui aa finna,*

*so ut fraa det gamle landstrudomstvang steig
pilgrimarne fridom aa vinna. ...*⁶⁵

Den nye kunnskapen om Amerikas – eller Vinlands – oppdagelse ved Leif Erikson⁶⁶ fikk også nedslag i poesien:

*Her er landet, som Leif besteg
i aartusinders morgenrøde.
Vinlands børn, udi liv og leg
mind dig det til din aftenrøde.*⁶⁷

Gustav Jensen foreslo – i tillegg til Biørns salme – også å ta med Korens "Al verden nu raabe..."⁶⁸. Den ble utelatt av komiteen som ytet ham sin "bistand". Salmen følger det bibelske forelegget (ps. 100) tett og mangler slik sett en personlig tone. Den ble antakelig skrevet til innvielsen av hovedbygningen ved Luther College i Decorah, Iowa i 1865⁶⁹. I en lett oppfrisket versjon kunne den kanskje vende tilbake til den kirken som Koren i sin tid reiste ut fra for å øve sin pionérvirksomhet på prærien. Melodien av Erik Hoff er godt kjent. Den gjengis her i den form Jensen presenterte den:

*Al jorden nu rope for Herren med fryd -
Lovet være Gud!
Træd frem for hans ansigt med sang og jubellyd -
Guds menighet love nu Herren!
Din Gud, han er Herren og ene alt formaar -
Lovet være Gud!
Han, han har dig skapt til sit folk og fødes faar -*

Guds menighet love nu Herren!

*Gaa ind ad hans porte med pris for liv og gavn -
Lovet være Gud!*

*Velsignet, høilovet til evig tid hans navn -
Guds menighet love nu Herren!*

*Guds godhet og miskund os følger evig med -
Lovet være Gud!
Fra slekt og til slekt skal hans sandhet vare ved -
Guds menighet love nu Herren!*

En salme av Gjermund Hoyme bærer overskriften "Kirken". Versemålet er det samme som Grundtvigs berømte salme og viser tematisk likhet med denne. Mest interessant er v. 4:

*Bygde vi hjem i fremmed land,
kirken vi med os dog have.
Lad os da holde vel istand
fædrenes kostbare gave.
Bygge vi vil paa sandhedsgrund
for vore børn til sidste stund
kirken, som aldrig skal rygges.⁷⁰*

En annen dikter, som også skrev salmer, er Wilhelm Pettersen (1860-1932), lærer ved Augsburg Seminary og senere prest. Han utga i 1922 samlingen *Naar Juleklokkene Ringer*. I en av salmene etterligner han Landstads "Jeg vet mig en søvn i Jesu navn":

*Jeg vet mig et bad i daabens vand,
som skaper et liv av døde,
og lyser Guds naade over land
som lifligste morgenrøde.
Det virker den værdige Helligaand,
som gir os i daaben møde.*

Fire av de fem versene begynner med "Jeg vet mig...". Salmen ble skrevet i 1919 og er tilegnet Pacific distrikt av NLCA. Salmene hans er gjerne skrevet på kjente versemål som "Lover den Herre" og "Av høiheten...".

Noen avsluttende refleksjoner

Man må beundre de norske utvandrerens pågangsmot i pionértiden og deres evne til å organisere kirke- og menighetslivet i den nye konteksten, reise skoler og starte aviser og forlagsvirksomhet. Vi vet mye om de vanskeligheter som møtte utvandrerne av praktisk, kulturell og språklig art, men også i form av hjemlengsel og savn. Disse erfaringene og følelsene fikk nedslag i mange dikt og sanger⁷¹, men ikke i de salmene og salmebøkene som ble til i det norske Amerika. Synodens salmebok viser kun et minimum av politisk kontekstualitet. Man ser tydeligere spor av kontekstuell tilpassing i den amerikanske Landstad-utgaven, men forøvrig ser det ut til at bevaring av tradisjonene fra Norge var viktigere enn å nytolke sin egen situasjon i ord og toner. Am. L. viser også en viss pietistisk tendens ved sine hyppige preferanser av Hauges varianter. Da det engelske språk mer og mer tok over, sto døren vidåpen for anglikanske og metodistiske salmer og – etter hvert – også amerikanske *gospel songs*. Svekkelsen av den norske salmetradisjonen berodde ikke bare på at språket gradvis ble glemt, men også at musikken ble opplevd som tung.

Det gamle testamente kunne vært en rik kilde for en kontekstuell salmediktning med sine fortellinger om utvelgelse og løfter, oppbrudd og reiser, slaveri og frihet, lengsel og glede. Hvorfor ble ikke dette materialet utnyttet? Svaret synes dels å ligge i det faktum at de færreste hadde forlatt fedrelandet av religiøse grunner, dels i det overordnede behov for å videreføre norsk luthersk kristendom og norske kulturtradisjoner. Det som i dag kanskje er mest egnet til å overraske, er den sterke troen på at prosjektet faktisk ville kunne lykkes.

Forkortelser:

Am. L. = Salmebok for Lutherske Kristne i Amerika, 1895

ELC = Evangelical Lutheran Church
 ELCA = Evangelical Lutheran Church of America
 ELS = Evangelical Lutheran Synod
 ELW = Evangelical Lutheran Worship, 2006
 LBW = Lutheran Book of Worship, 1978
 LFC = The Lutheran Free Church
 LH = The Lutheran Hymnary, 1913
 LHJ = The Lutheran Hymnary Junior, 1916
 L = Landstads salmebok, 1869
 L. rev. = Landstads reviderte salmebok, 1926
 NAS = Norwegian American Studies
 NLCA = Norwegian Lutheran Church of America
 NoS = Norsk Salmebok, 1985
 SBH = Service Book and Hymnal, 1958
 SSB = Synodens salmebok, 1875 (Psalmebog...)

Utrykte kilder:

Biorn, Boral R.: Three hymns by L. M. Biorn. Upublisert essay 1995. ELCA Archives Region 3. St. Paul, Minnesota.
 Grindal, Gracia: Diverse oversettelser av norske salmer til engelsk.
 Protokoll over Forhandlinger i Kirkeraadet for Synoden for den norsk evang. lutherske Kirke i Amerika (fra 9de Januar 1906 – June 5, 1917). ELCA Archives Region 3. St. Paul, Minnesota.

Trykte kilder:

Anderson, Rasmus: America not discovered by Columbus. Chicago/London 1874.
 Anderson, Verlyn D.: The history and acculturation of the English language hymnals of the Norwegian-American Lutheran Churches, 1879-1958. University of Minnesota 1972.
 Benson, Louis F.: The English Hymn. Its Development and Use in Worship. Philadelphia 1915.
 Beretning om det 2det overordentlige Synodemøde for den norsk-evangelisk-lutherske Kirke i Amerika, afholdt i Perry Kirke fra 8de til 16de Juni 1864. Decorah, Iowa 1864.
 Beretning om det 7de ordentlige Synodemøde for den norsk-

evangelisk-lutherske Kirke i Amerika, afholdt i Highland Prairie Kirke fra 14de til 22de Juni 1865. Decorah, Iowa 1865.
 Beretning om det 9de ordentlige Synodemøde, afholdt af Synoden for den norsk-evangelisk-lutherske Kirke i Amerika i "Vor Frelses" Kirke i Chicago Ill. fra 21de til 29de Juni 1868. Decorah, Iowa 1868.
 Beretning om det trettende ordentlige Synodemøde, afholdt af Synoden for den norsk-evangelisk-lutherske Kirke i Amerika ...1872. Decorah, Iowa 1872.
 Beretning om det 17de ordentlige Synodemøde af Synoden for den norske evang.-luth. Kirke i Amerika, afholdt i den norske Kirke i Decorah, Iowa., fra 17de til 25de Juni 1876. Decorah, Iowa 1876.
 Beretning om det 26de ordentlige Synodemøde af Synoden for den norsk-ev.-luth. Kirke i Amerika, afholdt i Minneapolis, Minn., fra 23die til 29de Mai 1902. Decorah, Iowa 1902.
 Beretning om Det andet Aarsmøde for Den forenede norsk-lutherske Kirke i Amerika, afholdt i Kenyon Menigheds Kirke, Kenyon, Minn., fra 17de til 25de Juni 1891. Minneapolis 1891.
 Beretning om Det syvende Aarsmøde for Den Forenede norsk-lutherske Kirke i Amerika, afholdt i St. Paul, Minn., fra 3dje til 11te Juni 1896. Minneapolis 1896.
 Beretning om Det niende Aarsmøde for Den Forenede norsk lutherske Kirke i Amerika, afholdt i St. Paul, Minn., fra 8de til 16de Juni 1898. Minneapolis 1898.
 Bergh, J. A.: Den norsk lutherske Kirkes Historie i Amerika. Minneapolis 1914.
 Cartford, Gerhard: Music in the Norwegian Lutheran Church: A Study in its Development in Norway and its Transfer to America, 1825-1917. University of Minnesota 1961.
 Christian Hymns for Church, School and Home with Music. Decorah, Iowa 1898.
 Concordia. A collection of Hymns and Spiritual Songs. Minneapolis 1916.
 Dahle, John: Library of Christian Hymns. Vol. 1-3. English translation by Rev. M. Casper Johnshoy. Minneapolis 1924-

28.

Evangelical Lutheran Worship. Minneapolis 2006.

Gjertsen, M. Falk og Theo. S. Reimestad: Sangbogen. Minneapolis 1897.

Grindal, Gracia: "Dano-Norwegian Hymnody in America." The Lutheran Quarterly, 1992.

- "Landstad in America." Hymnologiske Meddelelser, 2003 nr. 1.

Halvorsen, H.: Festskrift til Den norske Synodes Jubilæum. 1853-1903. Decorah, Iowa 1903.

Haugen, Einar: The Norwegian language in America. A study in bilingual behavior. Vol. I-II. Philadelphia 1953.

Janson, Kristofer: Salmer og Sange for Kirke og Hjem. Minneapolis 1883.

Jensen, Gustav: Forslag til en revideret salmebok for Den norske kirke. Kristiania 1915.

Johnsen, J.: Christelig Psalmebog. Christiania 1846.

Landstad, M. B.: Kirkesalmebog. Kristiania 1869.

- Kirkesalmebog : uforandret efter den norske udgave. Minneapolis 1904, 1921.

Lima, Ludvig: Norsk-amerikanske digte i udvalg. Minneapolis 1903.

Lutheran Book of Worship. Minneapolis og Philadelphia 1978.

Malmin, Gunnar J.: Gregorian Chant in the liturgical music of the Lutheran Church of America. Ann Arbor 1940.

Nelson, E. Clifford og Eugene L. Fevold: The Lutheran Church Among Norwegian-Americans. Vol I-II. Minneapolis 1960.

Nichol, Todd: "Landstad in America." Nichol (ed.): Interpreting the Promise of America. Essays in honor of Odd Sverre Lovoll.

Northfield, Minnesota. Norwegian-American Historical Association, 2002, s. 193-209.

Nordberg, C. E.: Presten som ikke kunde brukes. Minneapolis 1922.

Norlie, O. M.: Who's who among pastors in all the Norwegian Lutheran Synods of America. Minneapolis 1928.

Norsk Salmebok. Oslo 1985.

Pettersen, Wilhelm: Naar Juleklokkene Ringer. Minneapolis

1922.

Psalmebog for Kirke og Hus. Decorah, Iowa 1870.

Psalmebog, udgiven af Synoden for Den Norsk Evangelisk lutherske Kirke i America. Decorah, Iowa 1875.

Reclaim : Lutheran Hymnal for Church and Home. Introductory Edition. Minneapolis 2006.

Report of the Annual Meeting of the Haugean Churches Held at Lisbon, Illinois, in June, 1854.

Ristad, D. G.: Lutheran Hymnal for the Sunday School. Chicago 1898.

- Kvad. Fra det norske Amerika. Minneapolis 1930.

Rynning, P. E: Norsk salmeleksikon. Oslo 1967.

Salmebog for Lutherske Kristne i Amerika. Minneapolis [1894] 1909.

Salmebog, udgiven af Synoden for den norsk-evang.-luth. kirke i Amerika. Revideret udgave. Decorah, Iowa 1903.

Skaar, J. N.: "Et amerikansk Psalmebogs-Udkast." Luthersk Kirketidende, Christiania 1870 s. 209-215 og 321-328.

Schalk, Carl F.: God's Song in a New Land. Lutheran Hymnals in America. St. Louis, 1995.

Service Book and Hymnal. Minneapolis 1958.

The Church and Sunday School Hymnal. Minneapolis, 1898.

The Concordia Hymnal. Minneapolis 1932

The Lutheran Hymnary. Decorah, Iowa 1913.

The Lutheran Hymnary, Junior. Minneapolis 1916

Tømmerberg, Finn: Elias Blix : Norwegian hymn writer and poet of Nordland. Halså 1999.

Woll, Carsten: Sønner av Norges Sangbog. Minneapolis 1926.

Periodika

Hymnologiske Meddelelser

Lutheraneren

Luthersk Kirketidende

The Lutheran Quarterly

STIG WERNØ HOLTER

Født i Oslo i 1953. Han er utdannet ved Norges musikkhøyskole og Det teologiske menighetsfakultet. Han er førsteamanuensis ved Griegakademiet, Institutt for musikk ved Universitetet i Bergen. Her har han været ansat siden 1980 og underviser i orgel, liturgi/hymnologi og musikkteori.

Han er aktiv som konsertorganist, skribent, arrangør og komponist. Han oppnådde dr. philos.-graden ved Universitetet i Bergen i 2000 med avhandlingen "Himmelsk sang med hellig lyd - En studie av norsk kirkesang i endring og vekst med særlig vekt på Koralbok for Den norske kirke".

Adresse: Nygårdsgatan 3, NO-5015 Bergen.

Stig.Holter@grieg.uib.no

¹ Jeg har funnet to amerikanske utgaver: Norway, Ill. 1854; Inmansville, Wis. 1854. Den første ble utgitt for Den nordre Illinois synode, den andre for Den norske synode. I et Amerika-brev fra 1851 nevner avsenderen at Guldbergs salmebok er den som brukes, underforstått at den kan det være godt å ta med. NAS Vol. 22: 148, Northfield, Minnesota 1965.

² Dikteren og unitarpresten Kristofer Janson utga en salmebok i Minneapolis, 1883, kalt "Salmer og Sange for Kirke og Hjem". Denne fikk ingen betydning for de norske, lutherske kirkesamfunnene i Amerika og har mest kuriositetens interesse. I forordet tar han avstand fra de gamle dogmene. De best representerte dikterne er H. C. Andersen, Bj. Bjørnson, Grundtvig, Ingemann, H. Wergeland og Kr. Janson selv. Man merker seg at han ønsket norske folketoner til salmene. Det er "paa Tide ogsaa at ophøie vore egne kjære Folketoner til Salmebrug, da de er saa fortrinlig skikkede til det. Forsøget er gjort med Held i Danmark og fortjener Tilslutning." Janson var forøvrig en nådeløs kritiker av Den norske synode og dens prester.

³ Nichol 2002: 198.

⁴ Se fremstillinger av norsk-amerikansk kirkehistorie, f.eks. Nelson og Fevold 1960. I hovedsak kan tre strømninger fra norsk kirkeliv etterspores i Amerika: den ortodokse embedskirken, den pietistiske lekmannskirken og den romslige folkekirken.

⁵ Emnet ser ikke ut til å være behandlet på norsk side tidligere. På amerikansk side foreligger en del studier av emnet, noen av oversiktsmessig

karakter. Se Anderson 1972, Cartford 1961, Grindal 1992. P. E. Rynning har hatt "Salmebog for Lutherske Kristne i Amerika" i sitt eie, men kjente bare 1906-utgaven (se Rynning 1967: 422, 336). Dette årstallet er følgelig, men feilaktig oppgitt ved L. M. Biørns salme "På Herrens tempel bygges" i NoS 687. Rynning tar ikke hensyn til de norsk-amerikanske salmebøkene i sitt leksikon. Det kan naturligvis diskuteres om disse salmebøkene hører norsk eller amerikansk kirkeliv til.

⁶ Halvorsen 1903: 57.

⁷ Beretning ... 1865: 15.

⁸ Beretning ... 1868: 57-59.

⁹ Skaar 1870: 322.

¹⁰ Skaar 1870: 325.

¹¹ Skaar 1870: 213.

¹² Beretning ... 1872: 18.

¹³ Grindal 1992: 266.

¹⁴ Beretning ... 1864: 13.

¹⁵ Jfr. Beretning ... 1868: 57-59. Et tilsvarende motiv gjorde seg gjeldende for Den forenede kirkes salmebokvedtak, se nedenfor.

¹⁶ Beretning ... 1876: 125ff.

¹⁷ Beretning ... 1902: 17.

¹⁸ Skaar, som døde i 1904, var ikke representert i Landstads salmebok, men har tre originale og to oversatte salmer i L. rev.

¹⁹ Markus Fredrik Wiese (1842-1927) var født i Danmark og gjorde tjeneste som prest i Den norske synode 1869-1917. Han publiserte flere hymnologiske arbeider.

²⁰ Tilhengerne av den norske lekpredikanten Hans Nielsen Hauge (1771-1824).

²¹ Første utgave 1846. Utgitt en rekke ganger; to ganger i Amerika. Brukt som kirkesalmebok av Det evangelisk-lutherske kirkesamfunn i Norge.

²² Report ... 1854.

²³ Biblioteket ved Luther Seminary, St. Paul, har et stortilt eksemplar av Hauges salmebok, trykt i Christiania 1876. Det mangler eierens navn. Boken inneholder et større antall rettelser, strykninger og kommentarer som tyder på at noen forberedte en revidert utgave. Eierens har bl.a. skrevet: "Fortvile for 'fortvile'. Jesus for 'Jesu' – 'Jesum' hvor det lader sig gjøre. er for est når det passer." Kan det være Andreas Hauges eget eksemplar? I så fall, hvorfor befinner det seg i St. Paul?

²⁴ Navnet fikk de av sin motstand mot teologien innenfor det konservative og tyskdominerte kirkesamfunnet German Evangelical Lutheran Synod of Missouri, Ohio and Other States, vanlig kalt Missouri-synoden, som Den norske synode pleide tette forbindelser med.

²⁵ Beretning ... 1891: 131.

²⁶ Beretning ... 1896: 129f.

²⁷ Se f.eks. Nordberg 1922: 81.

²⁸ Ukjent svensk (svensk-amerikansk?) forfatter.

²⁹ Biørn skrev bl.a. sangen "Høitid er kommen, den fagreste Tid" til bruk på foreningsdagen 1890. Melodi: Høsten er kommen (svensk sang).

³⁰ Todd Nichol ser i denne salmen et eksempel på norsk-amerikanernes økende tendens til å velge salmer fra mange ulike tradisjoner. Det samme kan i så fall sies om Landstad selv. Nichol 2002: 195f.

³¹ Tilsvarende i nr. 66 v. 11: "Så kjender Jesus (L: Jesum) alle mand..."; nr. 101 v. 3: "Min Jesus (L: Jesu) jeg mig ofre vil". På den annen side er misforståelser unngått når formen Jesu er dativ, f.eks. nr. 181 v. 2: "...Og med Jesu Barnekaar", som er endret til "...Og med Jesus Barnekaar".

³² Jfr. nr. 45 v. 1 som inkonsekvent sier "Jesus Kriste". Tilsvarende i 402 v. 4.

³³ Cartford 1961: 244.

³⁴ I den senere tid er oversettelser til engelsk av Blix-salmer gjort av Finn Tømmerberg i Norge (Tømmerberg 1999) og Gracia Grindal, St. Paul, Minnesota (upublisert).

³⁵ Til det følgende, se Benson 1915 og Schalk 1995. Dessuten: www.elca.org/archives/hymnals/hymnals.html

³⁶ Fra Augsburg Publishing House' innberetning til årsmøtet for Den forenede kirke 1896: "Den Tid er ikke langt borte, da man over alle norske Kirkedøre i vort Samfund maa skrive disse Ord: 'Det engelske Sprog eller Døden.'" Beretning ... 1896: 129f.

³⁷ Ibid.

³⁸ Se Cartford 1961: 231ff.

³⁹ Beretning ... 1898: 237ff.

⁴⁰ Anderson 1972: 113ff.

⁴¹ Cartford hevder at Ristads oversettelser av norske salmer overlevde i senere salmebøker. (Cartford 1961: 225-231.) LH inneholder imidlertid bare én av dem: "I walk in danger all the way" (Jeg gaar i Fare, hvor jeg gaar). Den står også i Concordia, men ikke i SBH.

⁴² Lutheraneren 1913 s. 1274.

⁴³ Man ser den samme forskjell i typografi i amerikanske og norske aviser. Decorah-posten holdt på gotiske typer helt til 1952 (Haugen 1953 I: 149).

⁴⁴ Det ser ut til at Den norske synoden i 1907 hadde følere ute i Missouri-synodens salmebokkomité. (Protokol ... 8. mai 1907.)

⁴⁵ Den norske synode nedsatte i 1910 en egen komité til å gjennomse tekstene. Felleskomiteen tok hensyn til dens merknader.

⁴⁶ Antall salmer oversatt av komitémedlemmer: O. G. Belsheim: 3. Carl Døving: 38. D. G. Ristad: 1. G. T. Rygh: 18. O.H. Smeby: 10. (Anderson 1972, appendix IV: 316 ff.)

⁴⁷ 20 av Neales salmer er oversettelser av greske og latinske hymner.

⁴⁸ LHJ s. III.

⁴⁹ Anderson 1972: 162.

⁵⁰ Common Service er den engelskspråklige liturgien som var felles for flertallet av de lutherske kirkene i USA på denne tiden. Den var tillatt også i de norske kirkene, men her foretrakk man de oversatte liturgiene fra Norge. Musikken er dels gregoriansk basert, dels i tradisjonell anglikansk

stil. Se Malmin 1940: 25ff. Malmins avhandling viser imidlertid at forfatteren har begrenset kjennskap til den norske liturgiske musikkens kilder.

⁵¹ John Dahle skriver om henne: "Miss Winkworth is the most able and most popular among the English translators of German hymns. Others have also reached eminent heights in certain respects. But as to faithfulness toward the original, both in respect of contents and meter, clearness of thought and euphony of language, no one has surpassed her. To this may be added that Miss Winkworth has rendered more translations from the German than any other author, and well nigh all of them are of very high rank. She has done more than any other translator to make German hymns known and appreciated in English-speaking countries." Dahle 1924 bd. I: 89.

⁵² Lutheraneren 1913 s. 1241f.

⁵³ Bergh 1914: 524.

⁵⁴ Samfunnet skiftet i 1946/47 navn til Evangelical Lutheran Church (ELC).

⁵⁵ Anderson 1972: 162f.

⁵⁶ Anderson 1972: 165ff.

⁵⁷ Anderson 1972: 174f.

⁵⁸ Anderson 1972: 177ff.

⁵⁹ Den er gjennomført tospråklig med unntak av tittelsiden, som er på engelsk, dessuten én salme bare på norsk (Vi elske vil det frie land) og én bare på engelsk (God bless our native land!).

⁶⁰ Anderson 1972: 194ff.

⁶¹ SBH s. 286.

⁶² Report of the joint commission on a common hymnal. Gjengitt hos Anderson 1972: 337.

⁶³ NoS gir feilaktig fødselsåret 1833, jfr. Norlie 1928 og Biorn 1995: 2.

⁶⁴ Biorn 1995: 21ff.

⁶⁵ Lima 1903: 103.

⁶⁶ Se Anderson 1874.

⁶⁷ Halvard Askeland. Lima 1903: 15.

⁶⁸ Jensen 1915: 356. Salmen er plassert under høsttakkefest.

⁶⁹ Grindal 1992: 273.

⁷⁰ Lima 1903: 161f.

⁷¹ Se f. eks. Woll 1926; Pettersen 1922; Ristad 1930.

Utkast til en norsk hymnologisk bibliografi

for perioden 1985-2006

Utarbeidet for NHF av Einar Bjorvand

Andersen, Anders M.: "Elias Blix og den klassiske nynorske lyrikken", *Kirke & Kultur*, 107 (2002), 535-546.

Andreassen, Finn Leo og Astrid L. Paulsen, red.: *Bruk salmer i skolen : metodiske tips*. Oslo: IKO, 1991.

Apeland, Sigbjørn: *Kyrkjemusikkdiskursen : musikklivet i Den norske kyrkja som diskursiv praksis*. Universitetet i Bergen, 2005.

Baden, Torkil: *Toner i tusen år : en norsk kirkemusikkhistorie fra gregoriansk sang til gospel*. Oslo: Verbum, 1995.

- "Ny kirkemusikk! En etterlysning", *Kirke & Kultur*, 105 (2000), 219-226.

Bak, Kirsten Sass and Svend Nielsen: *Spiritual Folk Singing : Nordic and Baltic Protestant Traditions*. Forlaget Kragen[Denmark], 2006. (Bidrag av bl.a. Ingrid Gjertsen og Irene Bergheim.)

Bergheim, Irene: *Salmetoner i folketradisjonen : Analyse av ei samling salmetoner etter Knut D. Stafset*. Musikkvitenskapelig institutt, NTNU, Trondheim, 2002.

Bertelsen, Astrid Svanes: "Salmesangstriden i Norge på 1800-tallet: Om musikalsk form og estetiske prinsipper". *Studia Musicologica Norvegica* nr. 16, Oslo 1990 s. 141-159.

Bjerkholt, Thomas: *Lovsang*. Oslo: Nye Luther, 1990.

Bjørndal, Ivar: *Magnus Brostrup Landstad : prest, dikter og borger i Fredrikshald 1849-59*. Halden: Forum Bjørndal, 2002.

Bjørnøy, Øyvind: *Salmesang og palmesus : norske misjonærers sangtradisjon i møte med madagassisk musikkultur*. Hovedoppgave i musikk, Universitetet i Oslo, 1990.

[Bruun, Samuel Olsen.] *Salmedikting på Sørlandet gjennom 300 år : fra Samuel Olsen Bruun til Svein Ellingsen : rapport*. Foredrag fra et seminar i Arendal 15.- 17. september 1995. Arendal kommune, Kulturetaten. [1996?]

Bugge, Knud Eyvin: "Hjertets dør : nogle religionspædagogiske overvejelser vedrørende en norsk-dansk salme" i Erling Berke-dal, Harald Hegstad og Geir Skeie, red.: *Forskning og fundering : religion og religiøsitet i skole, kirke og samfunn : festskrift til Ole Gunnar Winsnes*. Trondheim: Tapir, 2000, ss. 35-48.

Dahlstrøm, Haakon: *Med takt og tone*. (I) Oslo, 1990.

- *Mellom notelinjene*. (II) Oslo, 1990.

- *Ord i samklang*. (III) Oslo, 1991.

Eidner, Odd Jarle: "Det skjulte nærvær" : en analyse av Svein Ellingsens salmesyn og salmedikting med særlig henblikk på gudsbilde og menneskesyn. Spesialavhandling, Menighetsfakultetet, 1985.

Ellingsen, Svein: *Salmespråk - kunst og kommunikasjon : Svein*

Ellingsen-seminar på Norges Musikkhøgskole. Oslo: Verbum, 1992. (Særtrykk av Hymnologiske meddelelser 1992 nr. 1)

- "Brorsons salmetone i Norge" i Svein Ellingsen og Sigvald Tveit, red.: H.A.

Brorson 1694-1994 : salme-seminar på Præstehøjskolen, Løgumkloster. Hymnologiske meddelelser: 1994, nr. 4. København: Salmehistorisk Selskab, 1994.

Elseth, Egil: Thomas Kingo : Vever sønnen som ble salmedikter. Oslo: Verbum, 1985.

- Til paradiset med sang : Glimt av salmesangens historie og et besøk i salmedikterens verksted. Oslo: Verbum, 1985.

- Hans Adolph Brorson : Pietisten og poeten. Oslo: Verbum, 1985.

- Grundtvig : Mennesket - et guddommelig eksperiment. Oslo: Verbum, 1986.

- Magnus Brostrup Landstad : pilegrimen og poeten. Oslo: Verbum, 1986.

- Elias Blix : Verk og virke. Oslo: Verbum, 1989.

- Salmer og skjebner : vers på veien gjennom kirkeåret. Oslo: Verbum, 1994.

- Magnus Brostrup Landstad : Kulturvilje og kristentro : Med et utvalg av Landstads "Sange og Digte". Oslo: Luther Forlag, 1997.

- "Magnus Brostrup Landstad – mannen og verket", Kirke & Kultur, 107 (2002), 363-379.

Elstad, Hallgeir: "Elias Blix. Ei livssøge", Kirke & Kultur, 107 (2002), 523-534.

Forfang, Sven Erik, red.: "Som siges at præsten paa Næsne har gjort" : søkelys på Petter

Dass' liv og verk. Skriftserie – Høgskolen i Nesna; nr. 41. Nesna, 1999.

Grøm, Ragnar: Med salmeboka gjennom kyrkjeåret : rettleiing til bruk av salmeboka. Oslo: Samlaget, 1996.

- Guds rike vi beholder : salmedikteren Martin Luther 1483-1546. Norges Kirkesangforbund, 1995.

Heggem, Synnøve S.: Kjærlighetens makt, maskerade og mosaikk : en lesning av N.F.S. Grundtvigs Sang-Værk til den Danske Kirke. Acta theologica nr. 11. Oslo: Teologisk fakultet, Universitetet i Oslo, 2005.

Holter, Stig Wernø: "Hellig sang med himmelsk lyd" : norsk kirkesang i endring og vekst med særlig vekt på Koralbok for den norske kirke. Skriftserie fra Griegakademiet - Institutt for musikk, 2003:1. Universitetet i Bergen, 2003.

- "Kom, tilbe med fryd" : innføring i liturgikk og hymnologi. Oslo: Solum forlag, 1991.

Hoveid, Halvor: Kritikk av den uopplevde opplysningen : håpets salme og skjønnhetens

lidende. Tilleggsoppgave til hovedoppgave i sosialpedagogikk - Universitetet i Oslo, 1989.

Haavik, Åge: "Petter Dass og Norsk Salmebok." Skriftserie / Høgskolen i Nesna nr. 45, s. 49-69. Høgskolen i Nesna, 1999.

Karevold, Idar: Kontinentale impulser i en norsk musikerslekt før 1850. Göteborg, 1996.

Kortsen, Bjarne: Originale koralharmoniseringer av Fartein Valen. Studia Musicologica

Bergensis. Serie B. Bergen, 2001.

Kristensen, Vidar: Tro blir til sang : kort innføring i kristen sang. Oslo: Nye Luther, 1992.

Landstad, Hans Th.: M. B. Landstad på nært hold belyst ved familiebreve. Landstadinstituttet i Seljord, u.å. [1989].

Midttun, Jørund (red.): "Jeg løfter opp til Gud min sang" : rapport frå hymnologikonferanse i Seljord. Liturgisk skriftserie nr. 9. Trondheim: Tapir akademisk forlag, 2003.

Nicolaysen, Bjørn Kvalsvik: "Den nord-norske frelsesopplevinga i salmediktinga til Elias Blix", Kirke & Kultur, 107 (2002), 547-568.

Salmelid, Tobias, red.: Lundes sang- og salmeleksikon : bakgrunnen for sangskattene fra kirke og bedehus. Oslo: Lunde, 1997.

Schumacher, Jan: "Kirkesalmebog. Efter offentlig Foranstaltning samlet og udarbeidet ved M.B. Landstad" i Per Strømholm, red., Bokspor: Norske bøker i 350 år. Oslo: Universitetsforlaget, 1993, s. 115-134.

Sellebold, Knut Gunnar: La oss spille og leke for Herren : Sangen og musikken i gudstjenesten. Oslo: Verbum, 1993.

Sie, Jostein: Søndagens salme. Arendal, 2004.

Sjaastad, Egil: Salmeskatter : originaltekster, krydder og histories. Oslo: Lunde, 2000.

Skjæveland, Ragnhild Strømfjord: Sondre Bratland : tradisjonsbærer og nyskaper. Hovedoppgave i musikk - Universitetet i Trondheim, 1991.

Slyngstad, Kai: "Salmen som lyrikk med vekt på Brorsons julesalme 'Mitt hjerte alltid vanker'" i Anders M. Andersen, red., Nordisk filologi. Helsing til Egil Sundland på syttiårsdagen 14. februar 1996. Institutt for nordisk språk, Høgskolen i Stavanger, 1996, s. 102-116.

Smith, C. Howard: Scandinavian Hymnody from the Reforma-

tion to the Present. ATLA monograph series; 23. Metuchen, N.J.: Scarecrow Press, 1987.

Stendahl, Odd Erik: Taizé - fellesskap og musikk : kjennetegn ved "Musikk fra Taizé", dens bruk og muligheter. Hovedoppgave i musikk - Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 1996.

Stoveland, Bjarne: Alle tiders sanger. Oslo: Lunde, 2000.

Thelle, Notto R.: "'Onward Christian Soldiers' - misjon og krigsretorikk", Kirke & Kultur, 109 (2004), 9-21.

Tranaas, Matle og Karin-Helene R. Hognestad (red.): Cantate Domino. Salmer og åndelige viser i Gunnerusbiblioteket, utgitt før 1800. Skrifter / Det Kongelige norske videnskabers selskab 2, 2001. Trondheim: Tapir akademisk forlag, 2001.

Tveit, Sigvald: "Brorsonsangen i Norge" i Svein Ellingsen og Sigvald Tveit, red.:

H. A. Brorson 1694-1994 : salme-seminar på Præstehøjskolen, Løgumkloster.

Hymnologiske meddelelser: 1994, nr. 4. København: Salmehistorisk Selskab, 1994.

- "Salme- og koralbokhistorien" i Midt i livet: Den Evangelisk lutherske frikirke, 1877-2002. Oslo : Norsk luthersk forlag, 2002, ss. 231-252.

- "'Fra Fjord og Fjære, fra Fjeld og dyben Dal.' Magnus Brostrup Landstad - salmist og kirkesalmebokforfatter", Kirke & Kultur, 107 (2002), 131-146.

Tømmerberg, Finn: Elias Blix : Norwegian Hymn Writer and Poet of Nordland : a Biography with Translations of Selected Songs and Hymns. Halså, 1999.

Vinje, Finn-Erik: "Jeg vilde saa inderlig gjerne faa bruke det rette norske Ord." M.B. Landstad I lys av språk- og nasjonalitetsideologi på 1800-tallet", Kirke & Kultur, 107 (2002), 381-393.

Vinnes, Sølvi Irene: "Vi løbe dig med sang imod" : en sammenlignende analyse av noen sentrale julesalmer hos Brorson og Grundtvig : legg vekt på den forståelse av inkarnasjonen som kommer til uttrykk i salmene. Hovedoppgave i kristendoms-kunnskap, Universitetet i Oslo, 2003.

Wasbø, Tormod: Misjon og salme : en hymnologisk studie og undersøkelse. Stavanger, 1993.

- Misjon og salme : bakgrunnsstudier og bidrag til "Die Internationale Arbeitsgemeinschaft für Hymnologie"... Stavanger, 1987.

Øgaard, Kristen: "Litt om innføring av salmebøker i Bjørgvin i mellomkrigstiden" i
Bjørgvin. Kyrkjesogelaget. Bergen, 1986, s. 47-61.

Øverland, Per: Salmediktere i Norsk salmebok. Lademoen kirkes småskrifter; nr. 7.
Trondheim: Lademoen menighetsråd, 2004.

Aadland, Bjarte: Register over Dagfinn Zwiilmeyers bok "Den norske salme".
Bergen: Bergen musikkonservatorium, 1986.

Aarnes, Sigurd Aa: "'Gud signe vårt folk der det sigler og ror'. Refleksjoner omkring
nynorsk salmetradisjon", Kirke & Kultur, 105 (2000), 57-67.

Aasmundtveit, Anne Kristin: Ephata! : salme og språkdrama i Petter Dass' Katekismussangene. Hovedoppgave - Universitetet i Oslo, 1991.

- Biografisk leksikon til Norsk Salmebok og Norsk Koralbok. Verbum, Oslo 1995.

Redaktørens referencegruppe

Lektor, dr. phil. Steffen Arndal (litteratur), Campusvej 55, DK-5230 Odense M. Tlf.: (+45) 65 50 32 18.
arndal@litcul.sdu.dk

Provst, adj. professor ph. d. Peter Balslev-Clausen (Københavns Universitet), Ahlmanns Allé 14, DK-2900 Hellerup.
Tlf.: (+45) 39 62 79 27.
pbk@teol.ku.dk

Organist Ole Brinth (musik), Lysestøbervej 7, DK-6070 Christiansfeld. Tlf.: (+45) 74 56 03 73.
organist.hhk@mail.dk

Domorganist Birgitte Ebert (musik), Hømvej 4, Høm, DK-6760 Ribe. Tlf.: (+45) 75 42 06 19. beb@km.dk

Rektor Eberhard Harbsmeier (sekretariat), Kirkeallé 2, DK-6240 Løgumkloster. Tlf.: (+45) 74 74 58 81.
ebh@km.dk

Sognepræst, cand. theol. Jørgen Kjærgaard (teologi), Præstegårdsvej 8, DK-7770 Vestervig.
Tlf.: (+45) 97 94 11 12. jkj@km.dk

Sognepræst, cand. theol. Jens Lyster (teologi), Droselvænget 8, DK-6310 Broager.
Tlf.: (+45) 35 11 41 07.
jenslyster@gmail.com

Professor dr. theol. Kirsten Nielsen (Aarhus Universitet), Vågøgade 5, DK-8200 Århus N.
Tlf.: (+45) 89 42 22 53. kn@teol.au.dk

Docent, fil. dr. Inger Selander (litteratur), Runslingan 18 B, SE-224 77 Lund. Tlf.: (+46) 46-151729.
inger.selander@litt.lu.se

Nordick referencegrupppe

MuL, teol. dr. Anna Maria Böckerman-Peitsalo (FI), N.
Heikelv. 21 B, FI-027 00 Grankulla.
Tlf.:(+358) 41 501 6016. ambockerman@macmail.com

Teol. dr. Anna Jönsson Evertsson (SE), Råstenvägen 8,
SE-291 73 Önnestad. Tlf.: (+46) 44-76967.
anna.evertsson@hem.utfors.se

Fagkonsulent, koncertorganist David Scott Hamnes
(NO), Liturgisk senter, Erkebispegården, NO-7013
Trondheim. Tlf.: (+47) 91 33 30 608.
david.scott.hamnes@kirken.no

Professor, teol. dr. Einar Sigurbjörnsson (IS), Nedsta-
berg 8, IS-111 Reykjavík. (+354) 45 68 211. eisig@hi.is

Professor, dr. Erkki Tuppurainen (FI), Retkeilijäntie 14
C 1, FI-702 00 Kuopio. Tlf.: (+358) 40 529 1370.
erkki.tuppurainen@fimnet.fi



Salmehistorisk Selskabs bestyrelse

Lektor, dr. phil. Steffen Arndal, Campusvej 55, 5230 Odense M. Tlf.: (+45) 65 50 32 18.
arndal@litcul.sdu.dk

Provst, adj. professor ph.d. Peter Balslev-Clausen, fmd., Ahlmanns Allé 14, DK-2900 Hellerup.
Tlf.: (+45) 39 62 79 27. pbc@teol.ku.dk

Rektor Eberhard Harbsmeier, Kirkeallé 2, DK-6240 Løgumkloster. Tlf.: (+45) 74 74 55 99. ebh@km.dk

Lektor, afdelingsleder Carsten Selch Jensen, Afdeling for Kirkehistorie, Københavns Universitet, Hækkhusvej 2, DK-5250 Odense SV. Tlf.: 35 32 37 81.
csj@teol.ku.dk

Forretningsfører, merkonom Vagner Lund, kasserer, Caroline Amalievej 27, DK-2800 Lyngby.
Tlf.: (+45) 45 88 48 65. vlu@teol.ku.dk

Pastor emeritus, cand. theol. Jens Lyster, næstfmd., Drosselvænget 8, DK-6310 Broager.
Tlf.: (+45) 35 11 41 07. jenslyster@gmail.com

Sognepræst cand. theol. Ove Paulsen, redaktør, Toftvej 37, DK-9280 Storvorde.
Tlf.: (+45) 98 31 84 70. opa@km.dk

Professor em., teol. dr.& fil. dr. Sven-Åke Selander, repræsentant for NORDHYMN, V. Häggviksvägen 17, SE-236 32 Höllviken, Sverige. Tlf. +46 40 453577.
teol-sas@cassandra.net.lu.se



Styringsgruppen for Nordisk Institut for Hymnologi (NORDHYMN)

Professor em., teol. dr. & fil. dr. Karl-Johan Hansson, Krubb-vägen 1 E 10, FI-652 30 Vasa, Finland.
Tlf.: +358 6 321 6421. khansson@abo.fi

Professor, dr. theol. Steffen Kjeldgaard-Pedersen, Egernvej 43, DK-2000 Frederiksberg. Tlf.: (+45) 38 34 99 72.
skp@teol.ku.dk

Sekretær: Vagner Lund, Nordisk Institut for Hymnologi - NORDHYMN, Det teologiske Fakultet, Købmagergade 44-46, DK-1150 København K. vlu@teol.ku.dk

Professor, fil. dr. & teol. dr. Pétur Pétursson, Hjardarhaga 11, IS-107 Reykjavík, Island. Tlf.: +354 562 9009.
petp@hi.is

Professor em., teol. dr. fil. dr. Sven-Åke Selander, formand, V. Häggviksvägen 17, SE-236 32 Höllviken, Sverige.
Tlf. +46 40 453577. teol-sas@cassandra.net.lu.se

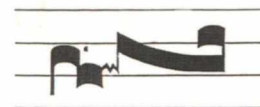
Førsteamanuensis, cand. phil. Sigvald Tveit, Postboks 1017, NO-0315 Oslo, Norge. Tlf.: +47 92 04 24 72.
sigvald.tveit@imv.uio.no



Årsabonnement:
ISSN 1901-5976

275.-

Hymnologi
Nordisk tidsskrift



Af indholdet

VIGDIS BERLAND ØYSTESE

STIG WERNØ HOLTER

UTKAST TIL EN NORSK HYMNOLOGISK
BIBLIOGRAFI FOR PERIODEN
1985-2006

Norsk blikk på dansk salmebok

"...at synge med Fortiden..."

*Noen meldinger om norsk-amerikanske
salmebøker*

Utarbeidet for NHF av Einar Bjorvand

